
Marjan NINČEVIĆ

Pregledni rad

Nadbiskupsko sjemenište "Zmajević", Zadar

MOGUĆNOST
ODGOJA ZA
SOCIJALNI
ANGAŽMAN
NA PODRUČJU
LIKE PREMA
SOCIJALNOM
NAUKU CRKVE

Tema “Odgoj za socijalni angažman” prisutna je u pastirskim pismima i prigodnim propovijedima biskupa Gospičko-senjskog msgr. Mile Bogovića¹, u kojima se zauzima za provedbu načela i uputa socijalnog nauka Crkve na području svoje biskupije. Ostvarenje tih načela i uputa bit će od velike važnosti za nadogradnju postojećeg i jasnog kršćanskog identiteta Like, koji je Katolička crkva neumorno izgrađivala od 4. stoljeća do danas².

Zemlje u tranziciji, poput Hrvatske, od promjene društveno-političkog poretka kojim je demokracija zamijenila dotadašnji komunistički sustav, susreću se s novim pojavama i mogućnostima društvenog djelovanja i zauzetosti svojih državljana. I dok se očekuje “novi” glas javnosti i u medijima, dok se usvajaju nove vrednote i modeli ponašanja, svjedoci smo nesnalaženja, neselektivnog ili pak negativističkog pristupa svemu novom i tek stvorenom, sve do restauratorskih procesa, odnosno traženja nekih preživjelih matrica.³

U takvom ozračju govoriti o socijalnoj zauzetosti kršćana u društvu i Crkvi moguće je samo uzme li se u obzir novo stanje u konkretnoj zajednici i narodu na određenom prostoru. Takav prostor, po mnogome specifičan, jesu Lika, Gacka i Krbava, zajedno s Kordunom, koji su svojevrsni simbol Hrvatske, i koji je u povijesti sve do najnovijeg razdoblja izložen raznim vjetrometinama najviše stradavao (Šimunović, 2005.b). Očito u takvoj situaciji socijalna zauzetost kršćana ne može podrazumijevati

1 Pastirska pisma i prigodne propovijedi nalaze se u glasnicima Gospičko-senjske biskupije. Glasnik Gospičko-senjske biskupije je službeni list biskupije.

2 Ovaj rad odnosi se na područje Gospičko-senjske biskupije u čiji teritorij spada i Lika.

3 Proces demokratizacije i iskustvo agresije na Hrvatsku poziv su i Crkvi da radikalnije razmisli o težištima u svojem poslanju. Mnogo toga ne može se činiti kao prije (ŠIMUNOVIĆ, 1993.a).

samo karitativno ili neko drugo unutarcrkveno djelovanje. Naime, hrvatskom društvu, pojedincu i zajednici, stvaranje samostalne države Hrvatske i demokratske promjene donijele su novi društveno-politički sustav, ali i probleme proizvedene tranzicije s naletom ubrzanе globalizacije.

Kako potaknuti sve građane na području Like, osobito kršćane, da ne zavlada ozračje nezainteresiranosti za društveni angažman, koji je u porastu? Kako se suočiti s posljedicama koje slijede iz toga? Upute za moguće rješenje daje društveni nauk Crkve nudeći model aktivne kršćanske zauzetosti. Naime, društveni nauk Crkve nije gotov program nego upozorava na danas ugrožene vrednote, a potrebno ih je čuvati. Analizirajući postojeće stanje i vrednujući promjene, daje upute za odgoj, rast i napredak u zajednici. Namjera ovog rada jest da se u percepciji Hrvatske cjelovitije shvati i područje Like te da se iz konteksta širine ovog rada primijene načela socijalnog nauka Crkve na ovo određeno i specifično područje. Mogućnost odgoja za socijalni angažman u Lici vidimo najprije preko školskog vjeronauka (u osnovnoj školi šk. god. 2006./07. vjeronauk pohađa 98% školske djece, a u srednjoj 87%)⁴, kroz razne aktivnosti na razini biskupije i pojedinih župa (predbračni tečajevi, seminari, škole animatora, biskupijski i župni karitas, stručni skupovi za vjeroučitelje...).

Potrebno je suočiti se s pasivnošću u Lici u odnosu na društveni angažman. Ona nije posljedica samo komunističkoga sustava nego i određenog kašnjenja Crkve koja je dugo godina bila "zatvorena u sakristiju" i nije uspjela spremno reagirati kada joj je pružena mogućnost da javno djeluje početkom 90-ih godina prošloga stoljeća. Realno pristupiti postojećem stanju preduvjet je za traženje konkretnog rješenja i uvjeta za budućnost (Šimunović, 2005. b). Kršćanstvo novim naraštajima otvara obzorja kulture i istine, ne zatvarajući se pred poticajima novoga, nego nastoji tumačiti te poticaje u svjetlu evanđelja. Nažalost, slike suvremenoga društva sadržavaju teret "tamnih oblaka". Svjedoci smo ideoloških naboja, nepravdi, ekspanzije (auto)destrukcije, nasilja i ostalih pojava koje otežavaju odgoj, ostavljajući osobito među mladima raslojavanja i nesigurnost (Bozanić, 2007.). Posljedice sveopće rezignacije upozoravaju na goruća pitanja i izazove, koji su vidljivi na različitim područjima: u ekonomiji, radu i položaju radnika do ugroženosti obitelji i čovjeka. Nedostatak etike u politici i društvu dodatan je razlog za povećanje nezadovoljstva, naročito mladih (Rimić, 2001.). Crkva na te posljedice treba gledati kao na hitan zadatak, na iza-

zov pred kojim se nikako ne smije povući, nego treba reagirati pravodobno i učinkovito odgovajajući za odgovornost i zauzetost, za socijalnu osjetljivost i dijalog u društvenom multikulturalizmu (koji je posebno prisutan na područje Like) i pluralizmu.

Pritom je potrebno ugledati se u neke europske modele prisutnosti Crkve, odnosno aktivnog kršćanskog angažmana u društvu, primjerice u Italiji. U evangelizaciji društva od presudne je važnosti društveni nauk Crkve koji je puno više od karitativnog djelovanja. Uključuje i evangelizatore i evangelizirane, a temelji se na evanđeoskoj poruci i integralnom kršćanskom humanizmu kojima je cilj zajednica s vlastitostima čovjeka. Tu do izražaja treba doći kultura solidarnosti, koju je moguće najviše primijeniti preko vjeronauka, kako u osnovnim tako i u srednjim školama na području Like. Solidarnost je moguće religiozno osmisliti i o njoj govoriti kao o nečemu što priziva univerzalno Božje očinstvo i bratstvo među ljudima. Na području Like to je izrazito važno zbog multikulturne i multirelijske situacije.⁵ Takva će zajednica imati političku kulturu⁶ koja podrazumijeva brigu za čovjeka, a čovjek je prvi i osnovni put Crkve, put što ga je sam Krist zacrtao (RH 14). Suvremeni socijalni nauk Crkve moderan je izraz propovijedanja evanđelja. Socijalni nauk Crkve je, dakle, sredstvo evangelizacije koje je moguće primijeniti i na specifične prilike u kojima se nalazi Crkva u Lici nakon Domovinskog rata. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* poziva kršćane da više pozornosti posvete upravo socijalnom moralu. Svećenici i pastoralni djelatnici u Lici trebaju učiniti velik napor kako bi sami što bolje upoznali temeljna usmjerenja koja proizlaze iz socijalnog učenja Crkve i kako bi bili osposobljeni da to drugima prenesu. Socijalni pastoral⁷ treba postati dio redovitog pastoralala jer je takav pastoral živ i konkretan izraz Crkve (Valković, 2007.). Za takav pastoral, preko trajne formacije i cjeloživotnog učenja, trebali bi se osposobljavati svi pastoralni djelatnici u Lici, jer se u ovom tranzicijskom procesu susreću s teškim pitanjima socijalne problematike na tom području. Kršćani u socijalnom nauku Crkve pronalaze odgovore na brojna

5 Vidi o ovome knjigu: BIŽACA, N., *Ogledi iz teologije religija, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2008.

6 Ona je s jedne strane subjekt svakog društva (kao nositeljica ljudskih vrijednosti, pozitivnih i negativnih težnji), a s druge strane ona je i objekt i predmet društvenih zbivanja, istraživanja, predmet djelovanja različitih skupina u društvu.

7 Socijalni pastoral je relativno nov pojam koji donosi i na njega stavlja naglasak Kompendij socijalnog nauka Crkve.

i teška pitanja o društvenom životu na konkretnom prostoru (Baloban, 2004.a). Proces ostvarenja načela socijalnog nauka u konkretnom društvu dugotrajan je i podrazumijeva autentično kršćansko svjedočenje zauzetosti i socijalne osjetljivosti za bližnje na svim razinama. Kvaliteta budućnosti svakog društva, svake regije, svakog područja, ovisi o kvaliteti promicanja kršćanskih vrednota u konkretnom društvu.

(Ne)zainteresiranost za socijalni angažman u Lici

Socijalni pastoral u multikulturalnoj Lici. U današnjem vremenu pluralizam⁸ se često shvaća kao relativizam osnovnih načela i moralnih normi (Nimac, 2003.). Sve je relativno, tj. nadomjestivo i zamjenjivo; papa Benedikt XVI. govori o diktaturi relativizma u naše vrijeme. Suvremeno društvo određuju dvije karakteristike - tehnokratska politika i pluralitet životnih svjetova. Pluralizam vrijednosti i svjetonazora ne temelji se na čvrstom uvjerenju kao zajedničkom dobru građana. Liberalističko-pluralističko stajalište vremena u kojem živimo, blještavilom ekrana i rječitošću reklama uspješno grabi moć pravilne prosudbe. Toj dezorijentiranosti potpomažu današnji massmediji, naročito time što pozornost svraćaju na novo, neobično, ekstravagantno (Duschlbauer, 2004.). Tako pluralizam sve više rastače homogeno socijalno ozračje. Ako se napuste osnovne vrijednosti, ne može se više računati na smislen obzor. Uočava se istaknuta laicizacija života, koja vodi u opasnost da vlastita mišljenja i stajališta postanu mjerila za donošenje čudorednih odluka ili da mišljenje većine kao "mase" postane etičko mjerilo te da se liberalizam pretvori u anarholiberalizam. Koncilska očekivanja izazvana simpatijom i dijalogom sa suvremenim svijetom i očekivanja mogućeg jačeg prodora evanđelja u taj svijet na novim osnovama i uslijed niza provedenih promjena u Crkvi, nisu uvijek proizveli očekivane rezultate. Crkva se morala suočiti s krutom stvarnošću pluralnosti. Kršćanstvo koje se, prema riječima H. Schelskog, pojavilo kao nova istina u starom svijetu, danas stoji kao stara istina pred novim svijetom (Koprek, 1997.).

Zadaća Crkve nije u poistovjećivanju s određenim društvenim sustavom, određenom društvenom praksom, a najmanje s nekom od prevladavajućih političkih ideolo-

⁸ Prema H. Hentigu, pluralizam možemo definirati kao poštovanje za način razmišljanja i življenja drugih ljudi. Pluralizam se ostvaruje gdje različiti narodi i kulture dijele isti životni prostor (HENTIG, 2007.)

gija, nego je njezina jedina temeljna zadaća identifikacija s čovjekom u povijesnim odrednicama i jasno prepoznatljivoj društvenoj ambijentalnosti. Iako joj nijedan čovjek nije stran, ipak joj je siromašan, ugrožen, izrabljiv i od grijeha pogođen čovjek bliži (Šimunović, 2005.a). Preferencijska opcija Kristove Crkve za siromašne (Baloban, 1995.) i u Lici jasno je istaknuta u propovijedima i poslanicama biskupa Bogovića, ali i u različitim aktivnostima koje Gospićko-senjska biskupija poduzima⁹, te u odgajanju zauzetih vjernika laika¹⁰. Biskup ističe da je briga za druge, pogotovo starije, nemoćne i slabe osnovno poslanje Crkve. Ako je neki dio tijela bolestan, drugi dio podnosi istu bol (Bogović, 2007.).

Današnja društvena stvarnost Like, nakon Domovinskog rata, predstavlja za Crkvu određen izazov. Razlog tome su brojne promjene koje su zahvatile razna područja: gospodarstvo¹¹, nezaposlenost, školstvo, doseljavanje Hrvata iz Bosne. Crkva uvijek gleda i susreće čovjeka u njegovu egzistencijskom, osobnom, duhovnom i društvenom totalitetu i želi mu pomagati na putu spasenja. Gospićko-senjska biskupija nastoji da gospodarstvenici djeluju prema načelima društvenog nauka Crkve, pa za njih organizira razne tribine i susrete s tematikom iz socijalnog nauka¹². Socijalni nauk Crkve, sam po sebi, posjeduje vrijednost instrumenta evangelizacije. U poslanicama i porukama msgr. Mile Bogovića, gospićko-senjskog biskupa, vidi se

- 9 Značajnije akcije Karitasa Gospićko-senjske biskupije u 2007.: 420 najugroženijih obitelji dobiva pakete hrane svaka 2 mjeseca; 540 obitelji i po jedinaca dobiva pomoć za Božić i Uskrs; 2.491 paket hrane podijeljen; 13 ustanova i institucija pomagano je hranom; 13 rodilja je u povodu Dana života dobilo darove i 500 kn financijske pomoći; 5 domova i bolnica posjećeno na Dan bolesnika; 60 djece je organizirano provelo ljetne praznike u Belgiji; 12 studentica je smješteno u zgradi Karitasa u Gospiću; 2 obitelji su stambeno zbrinute; 20 hladnjaka darovano je stradalim obiteljima u Brinju; 730 siromašne djece dobit će darove za Blagdan sv. Nikole; 4 obitelji su pomognute dobrotom HKM-a Frauenfeld iz Švicarske; 2 seminara za karitasove aktiviste (<http://gospic.hbk.hr/content/view/1216/2/>).
- 10 Pastoralni plan Gospićko-senjske biskupije za 2007. predvidio je susret svećenika i volontera u župnim karitasima. Oko 60 karitasovih volontera iz mnogih župa Biskupije sastalo se 1. 12. 2007., a predavanje je održao đakovački svećenik dr. Ivo Džinić o temi: "Suradnja župnika i karitativnih suradnika u župnoj zajednici" (<http://gospic.hbk.hr/content/view/1216/2/>).
- 11 Gospodarstvo je djelatnost koja nam služi jer pridonosi zajedničkom dobru.
- 12 U subotu 6. svibnja u Otočcu je u organizaciji Gospićko-senjske biskupije i Gospodarske komore Ličko-senjske županije održan biskupijski susret gospodarstvenika Gospićko-senjske biskupije. Predavanje "Gospodarstvenici i Dan Gospodnj" održao je profesor moralne teologije i socijalnog nauka Crkve na Teologiji u Rijeci dr. Josip Grbac. Susret je okupio oko dvadeset gospodarstvenika (<http://gospic.hbk.hr/content/view/482/2/>).

neprekidna svijest da socijalna poruka evanđelja, u novonastalim prilikama na području Like treba biti temelj i motivacija pastoralnog djelovanja. Riječ je o djelatnom svjedočenju, odnosno o ljubavi na djelu. A jedno i drugo odnosi se na stvarnoga povijesnog čovjeka koji živi u konkretnim uvjetima. Msgr. Bogović poziva na iskren dijalog sa svima u svojoj dijecezi (Bogović, 2001.), a iskren i razborit dijalog je izbor Crkve u današnjem pluralističkom kontekstu, što onda zahtijeva odgoj svećenika, redovnika i laika koji su ukorijenjeni u vlastitoj vjeri te su tako kadri poduzeti taj mnogostruki dijalog. U svakoj partikularnoj crkvi prvi odgovorni za socijalni pastoral je biskup sa svojim svećenicima, redovnicima i redovnicama.¹³ Prva pretpostavka takve uspješne odgovornosti jest da se dobro poznaje socijalni nauk Crkve te da se na biskupijskoj razini provode pojedini socijalni programi (Baloban, 2007.). Na području Gospićko-senjske biskupije to je moguće ostvarivati preko biskupijskog i župnih karitasa uz pomoć osposobljenih laika.

Gledajući područja na koja se osvrćemo, biskup Bogović¹⁴ posebnu pozornost posvećuje pitanju suživota, dakako na načelima koncilске Crkve koja se opredjeljuje za dijalog, u kojemu je čovjek u prvome planu. Pritom upozorava na opasnost od tzv. "zbijanja redova" kojem je cilj da se bude protiv nekoga, što ne bi bilo kršćanski (Šimunović, 2005.b). Lika je multikulturalno područje, a dimenzija dijaloga među kulturama moguća je jedino interkulturalno, jer jedino interkulturalizam posjeduje potrebnu otvorenost i socijalnu dimenziju "dodira". Interkulturalizam nije ideologija nego "životna filozofija", životno stajalište. Polazeći od toga da su sve kulture jednako vrijedne i da se to tolerantno iskazuje u međusobnom dijalogu i prožimanju interkulturalni odgoj u multikulturalnom društvu bio bi novi zadatak pripremanja djece i mladeži za život, odnosno interkulturalno učenje kada se radi o odraslima (Previšić, 1994.). Lika je područje s više kultura, više etničkih i vjerskih skupina i društvenih manjina, područje koje je bilo zahvaćeno Domovinskim ratom. Sve to nameće važan izazov koji i društvene i crkvene institucije moraju poduzeti, a to je interakcija raznolikih kulturnih, etničkih¹⁵

13 Posvećene osobe trebale bi biti svojim svjedočenjem znak proročko-socijalne prisutnosti Crkve u svijetu (BALOBAN, 2007.).

14 Dr. Mile Bogović je prvi biskup Gospićko-senjske biskupije koju je Sveta Stolica osnovala 25. svibnja 2000.

15 Kulturni identitet se najčešće svodi na etnički, no etnički identitet je ograničeniji pojam. Odnosi se na povijest ili zajedničko podrijetlo čega je zajedničko kulturno nasljeđe simbolom, ali koji uključuje samo dio kulture te skupine (PEROTTI, 1995, 71).

i vjerskih skupina te raznih društvenih manjina i pokreta koji čine svestrani mozaik Like. Svaka ljudska zajednica treba težiti pluralizmu i toleranciji kako bi spriječila sukobe zbog ravnodušnosti prema tuđim potrebama za izražavanje određenog identiteta. Društvene institucije u Lici, da bi se ostvario interkulturalni dijalog, moraju nastojati raznim društvenim i kulturnim akcijama podizati svijest o vrijednosti svake kulture i etničke skupine, kao i svijest o vlastitu identitetu koji posjeduju svaka kultura i etnička i vjerska skupina. Samo onaj tko je srastao sa svojom kulturom, ne plaši se raznolikosti te pozitivno razmišlja o kulturnoj razmjeni.

Kultura¹⁶ je materijalizacija ljudskog duha i istodobno spiritualizacija stvari. I kao posljedica služi humanizaciji našeg svijeta (Gallagher, 1999.). Kultura je ta koja nekoj osobi jamči razloge njezina življenja, tvoreći njezin svijet istina, dostojanstva i slobode (GS 53). U osnovi multikulturalizma jest načelo koje priznaje jednakopravnost svim kulturama i u tom priznanju nalazi se pretpostavka za interkulturalni dijalog¹⁷, koji je danas potreban i težak (Rosanna, 2000.). Interkulturalizam izgrađuje filozofiju poštovanja i prožimanja, socijalno-etičku i političku zaštitu manjina, dodire s nedovoljno poznatim te druge ovisnosti među ljudima (Previšić, 2004.). Interkulturalna osjetljivost nije ljudima urođena osobina, ona se stječe. Interkulturalna osjetljivost jest sposobnost uočavanja i prepoznavanja različitih pogleda na svijet koji nam ne omogućuje prihvaćanje i priznavanje samo vlastitih kulturnih vrijednosti, nego i vrijednosti kulturno drukčijih osoba (Piršl, 2007.). Interkulturalizam je nužno traganje među kulturama za onim što povezuje sve kulture, i što ih sve može ujedinjavati. Proces interkulturalizma je zahtjevan. Svijest da sve kulture imaju nešto važno reći nije jednako razvijena u svim kulturama niti može značiti vrstu neutralnosti. Tu je bitan snažan dijaloški element, jer ovo posredovanje prema jedinstvu u raznolikosti neće uspjeti bez neprestane razmjene i nagodbe (Lehmann, 1998.). Interkulturalizam je zamišljen kao proces u kojemu nema jed-

16 Kultura je sačinjena od ukupnosti znanja, umijeća, pravila, normi, zabrana, strategija, vjerovanja, ideja, vrijednosti, mitova koji se prosljeđuju iz naraštaja u naraštaj, koji se reproduciraju u svakom pojedincu, kontroliraju postojanje društva te održavaju psihološku i društvenu složenost. Nema ljudskog društva, drevnog ili modernog, koje bi bilo bez kulture, ali svaka je kultura posebna. Tako uvijek postoji kultura u kulturama, ali kultura postoji samo zahvaljujući kulturama (MORIN, 2002, 62).

17 Istaknuta dimenzija dijaloga među kulturama daje interkulturalizmu potrebnu otvorenost i socijalnu dimenziju dodira. Po tome on je i susret, i prožimanje, i međusobno uvažavanje, i bogaćenje različitih kultura bez obzira na etničku veličinu njezinih nositelja (PREVIŠIĆ, 1994, 21).

nostranog davanja ili primanja, u kojemu bi netko unaprijed bio aktivan, a netko pasivan, manje ili više važan, nego je to ravnopravan odnos bez obzira na različitosti (Previšić, 2004.). Kvaliteta interkulturalnog dijaloga ovisi o sposobnosti koju kulture imaju da se odvoje same od sebe. Bez te sposobnosti vrlo je teško poznavati i prepoznati "drugoga" kao takvoga. Fanatizmi svake vrste, politički ili vjerski, svi su označeni istim zatvaranjem, takvim zbog kojega drugi postaje jednostavno "nevjernik", "neprijatelj" protiv kojeg se treba boriti. Potrebno je naći odmak od vlastitog iskustva, jer promatrajući stvari izdaleka, čovjek počinje vidjeti onu istinu koju nije vidio izbliza. Proces je složen: on traži umijeće razumijevanja, usvajanja, mijenjanja, razvijanja i obogaćivanja postojećeg stanja, znanja, vrijednosti i sposobnosti u pripremi djece za budućnost koja je jednako uronjena u sadašnjost i oslonjena na prošlost (Pavlović, 2001.). Djecu i mlade treba u Lici interkulturalno odgajati, jer se radi o multikulturalnom i multivjerskom području, a to znači da bi vjeroučitelji na području Like morali biti opremljeni interkulturalnim kompetencijama kako bi kroz školski vjeronauk mogli odgajati za interkulturalizam. Odmak od sebe samih ne mora značiti odricanje od sebe samih. Istinsko suočavanje s drugim nikad ne znači prilagođavanje, jednostavnu razmjenu perspektiva i uloga. Interkulturalizam tek u suodnosu s drugima pokazuje svoju optimističnu pretpostavku o spojivosti različitosti i međusobnom približavanju većih i manjih, jačih i slabijih aktivnom interakcijom (Previšić, 2004, 23). U svim nastojanjima oko suživota i dijaloga, treba uvijek imati na umu da je Lika nedavno bila zahvaćena ratom, te da su njegove posljedice još vidljive i rane još svježije.

Crkveni mediji na području Like. Sredstva društvene komunikacije, jedan su od nositelja evangelizacije u današnje vrijeme. O njima Crkva govori (IM) smatrajući ih čovjekovim izumom, dokazom njegova razvoja i prigodom za povezivanje mnoštva ljudi, bez obzira na prostornu udaljenost. Dapače, sredstva društvene komunikacije Crkva vidi kao određenu pomoć čovječanstvu (IM 2) ako se ispravno upotrebljavaju. Novinare, naime, često proglašavaju "četvrtom vlasti", koja uz zakonodavnu, izvršnu i sudsku upravlja društvom (Malović, 1999.). U angloameričkom svijetu nazivaju ih čuvarima demokracije (Malović, 1999., 46)¹⁸, što od njih zahtijeva život i rad prema etičkim načelima društvene zajednice i svojega životnog poziva.

Uzimajući u obzir sadržaje koje donose mediji, kod nas je moguće uočiti sliku pasivnog i nezainteresiranog društva u kojem prevladavaju kritiziranje, zanimanje za crnu kroniku i skandale, a te teme određeno glasilo čine traženijim i prodavanijim. Ova slika upućuje na postojanje dvaju problema u suvremenom društvu. Susrećemo se, naime, s kritizerstvom i kritiziranjem koje podrazumijeva stalno prigovaraje i pronalaženje loših stvari nekoga ili nečega, pri čemu objektivnost ocjenjivanja ili vrednovanja postaje vrlo upitna (Zrinščak, 1999.). Druga pojava koja prati kritizerstvo jest defetizam - malodušnost, nepovjerenje u vlastite snage, sumnja u pobjedu, odricanje od aktivnosti uvjetovano pretrpljenim porazom (Zrinščak, 1999.). Taj otvoreni defetizam, kojeg smo danas svjedoci, tek djelomično je plod sustava u kojem smo živjeli do 1990. godine, a djelomično plod prodora određenih ideja sa Zapada (droga, konzumerizam...) (Črpić, 2000.). Njemu nasuprot dolazi kritika, osobito iz kršćanskih katoličkih krugova, koji žele poticati pozitivan pristup stvarnosti i optimističan pogled s naglaskom na ideju humanizma. Ipak, prema nekim autorima, postoji pozitivno ozračje i dobra volja u odnosu prema angažmanu na socijalnom području (Baloban, 2000.a)¹⁹. Crkva u Lici, da bi zaustavila negativan utjecaj medija na vjernike, pokreće niz svojih glasila.

Kršćanin je pozvan u pluralističkoj i individualističkoj suvremenosti predlagati vrednote kršćanskog života kao nešto vrijedno i poželjno za čovjeka, nešto što je dobro i poželjno za društvo u cjelini. To se na području Like čini upravo preko biskupijskih i župnih glasila. Na taj način Crkva potiče rast potrebnog vrijednosnog konsenzusa u društvu (Kušar, 1999.). Sve institucije u društvu, posebice država i Crkva, mogu i moraju pomoći da se ostvari postavljena zadaća. Dok je prvoj svrha opće dobro društva, koje se može postići jedino i isključivo u solidarnoj odgovornosti (Baloban, 2004.b) svih sa svima, potonja ima dužnost pomagati ljudima u odabiru istinskih vrijednosti, čije življenje je jamstvo istinitosti i pravednosti novoga poretka. Kršćanstvo je uvijek imalo veliku moć djelovanja na moć stvaranja novih kultura, moć preobrazbe kultura. Kršćanstvo je smatralo svojom zadaćom stvarati javno mnijenje. Tu moć Crkva je u posljednjih nekoliko desetljeća poprilično izgubila (Nemet, 1999.). Indiferentno i pasivno društvo plodno je tlo za medijsku manipulaciju (Duschlbauer, 2004.).

19 Autor dokazuje koliko su hrvatski katolici osjetljivi na potrebe raznih kategorija ljudi koji su u nevolji, te u kojoj su mjeri spremni angažirati se za druge u dobrovoljnemu radu. Taj podatak u brojkama iznosi 75% u prilog dobro razvijenoj socijalnoj osjetljivosti, ali ¼ katolika ne obavlja nikakav dobrovoljni rad. Vidljiv je, dakle, velik raskorak teorije i prakse.

Svaka zajednica, i crkvena i građanska, živi svoje zajedništvo u komunikaciji (AN). To se očituje u slobodi izražavanja vlastitih osjećaja i misli, što je preduvjet za stvaranje javnog mnijenja. Za stvaranje ispravnih uvjeta u kojima će se razvijati javno mnijenje, nužno je pojedincima ili skupinama omogućiti posredstvom istinitih informacija (Katekizam Katoličke crkve, 1994.) uvid u relevantna društvena pitanja. Naime, jer samo pod tim uvjetom mogu oblikovati vlastiti sud i ravnopravno sudjelovati u odlučivanju o pitanjima od općeg interesa. Potrebno je poticati na trajno traganje za istinom, ističući osobito u naše vrijeme da se ne može nešto prihvatiti i proglasiti istinom samo zato jer je to izglasala većina, premda uvijek treba imati u vidu i takva stajališta. Svi, a nadasve novi naraštaji, moraju steći medijsku stručnost kako bi mogli biti punopravni građani ovoga doba (Hrvatska biskupska konferencija, 2006.).

Da bismo imali kvalitetne primatelje informacija, ali i one koji prenose i izvješćuju o ljudima i događajima svojega vremena, ponovno se nalazimo pred ulaganjem u ljude. Biskup Bogović, svjestan toga za područje svoje biskupije, ističe: "O važnosti ulaganja u mlade ljude suvišno je trošiti previše riječi. Pomagati njima danas znači misliti na ljepšu i sretniju budućnost naše domovine" (Bogović, 2001., 5). U tome se susrećemo i s medijskom pedagogijom, kojoj je svrha odgojiti ljude s ispravnim kriterijima u odabiru informacija, one koji će biti kritičari, a ne kritizeri i svojim humanim pristupom izboru informacija dokinuti kulturu crne kronike i civilizacije smrti. Time se izgrađuju aktivni primatelji informacija koji svojim izborom, prihvaćanjem jednih a odbacivanjem drugih sadržaja, svojim reakcijama i odgovorima utječu na medije i odlučuju o njihovim sadržajima (Mataušić, 1999.). Način kojim se ljudi služe obavjesnim sredstvima može proizvesti pozitivne i negativne učinke (CP). Mnogi pokazatelji govore o tome da društvom vlada onaj tko uspijeva održavati određeni profil javnog mišljenja. Zbog toga utjecaj na javno mnijenje spada među primarne zadatke u djelovanju Crkve u novim okolnostima i u Lici. U tim okolnostima treba misliti na volontaristički ali i na zaposlenički angažman vjernika laika koje je potrebno za to osposobiti, a Gospićko-senjska biskupija u Lici ima nekoliko jačih pastoralnih centara: Gospić, Otočac, Slunj, Ogulin, u kojima bi se ta formacija mogla organizirati (Šimunović, 2005.b). Crkva je ta koja mora unositi kvasac Kristova evanđelja u sve čovjekovo tijesto (Šimunović, 2006.).

Izražavanje javnog mišljenja. U vezi s govorom o socijalnom angažmanu kršćana, potrebno je upozoriti na tzv. spiralu šutnje (Mataušić, 1999., 55), koja pokazuje kako šutljiva većina prepušta glasnoj manjini da se nametne svojim stajalištima, programima i mogućim opasnim nazorima. Potrebno je stoga pobijediti šutnju, osobito u pitanjima moralne naravi, ali i u svim situacijama u kojima je ugrožen čovjek, njegova obitelj (Bogović, 2006.), pravo na rad, odgoj, pravednu plaću i sl. (Mataušić, 1999.). Šutnja, pogotovo mladih, pokazuje da se oni skepticizmom posredno suprotstavljaju društvu u kojem žive, jer su privatnost i hedonizam odabrali kao vrijednosnu matricu svojeg ponašanja. Najmračnija vremena iz povijesti govore da se tada najviše šutjelo (Miliša, 2005.). Za sudjelovanje u izražavanju javnog mišljenja potreban je sustavan odgoj (Macario i sur., 1994.) za dijalog s medijima i u njima. Mlade se može odgajati za slobodno izražavanje mišljenja, kritičko promišljanje i rasuđivanje posebno, na posebnim susretima koji se redovito održavaju u Gospićko-senjskoj biskupiji pod vodstvom mr. T. Rogića. Mladi ne smiju biti pasivni slušatelji ili čitatelji, nego odgojeni za pravilan odabir izvora i tema poštujući načelo odgovornosti, ističući time kolektivnu odgovornost publike koja nadzire društvenu komunikaciju²⁰. U Americi su pristaše ograničavanja nasilja u medijima osnovali nacionalnu udruhu (The National Coalition on Television Violence) koja vodi preventivne programe protiv ovisnosti, nasilja, u svrhu zdravog odgoja, a takav projekt mogao bi zaživjeti i u Lici upravo preko raznih socijalnih programa: npr. otvaranje centara za mlade (Miliša, 2006.). Medijima su danas potrebni primatelji informacija kao korektiv, a toga nema bez zauzetosti za društvo, njegov razvoj i napredak. Crkva tome može dati znatan doprinos, jer je sve više prisutna u medijima²¹ ili i sama ulaže u vlastite medije²² oblikujući tako humanističku i kršćanstvu svijest u društvu (AN). Gospićko-senjska biskupija ima vlastite medije pomoću kojih oblikuje javno mnijenje i daje prigodu vjernicima da govore. Javno mnijenje možemo uzeti kao sklop ideja, sudova i za-

20 U zapadnim se zemljama godinama pomoću medijske pedagogije nastojalo odgojiti primatelje za kritičnost pri uporabi medija, želeći ih zaštititi od loših medijskih utjecaja.

21 O medijima je Katolička crkva govorila na Drugom vatikanskom saboru u dokumentu *Inter mirifica*, te u nizu pokoncilskih dokumenata u kojima utjecaj medija i Crkvu u medijima povezuje s procesom evangelizacije, nove evangelizacije ili reevangelizacije.

22 Neki primjeri u Hrvatskoj: Hrvatski katolički radio kao nacionalna mreža; Katolički tjednik; Glas Koncila; Informativna katolička agencija – IKA; Brojni mjesečnici poput: *Veritasa*, *Kane*; *Listova za mlade*; *Pogleda*, *MI*; brojne internetske stranice.

jedničkih stajališta mnoštva pojedinaca.²³ Ili kao oblik kolektivnog rasuđivanja životnih i društvenih situacija, događaja i pojava, prihvaćanja ili odbijanja ideja, stajališta, modela ponašanja, ideologija. Stručna sociologija nema jedinstvenu definiciju javnog mnijenja. Zbog toga, moramo govoriti o ispravnom i prikladnom stvaranju javnog mnijenja (CP 26), u čemu i nesvjesno sudjeluju mnogi. Posebno je u tom smislu presudna uloga suvremenih informacijskih sredstava. Budući da su osobina i značajke ljudske naravi da stvara javno mnijenje (CP 25), ono u današnjim tehničkim mogućnostima postaje pokretačka snaga svijeta toliko važna da prema njemu nitko ne može biti ravnodušan. Sa stajališta političke zajednice važnost javnog mnijenja temelji se na načelu demokratičnosti i pluralizma, a sa stajališta crkvene zajednice na teološkoj vrijednosti naroda Božjega. Na biskupijskoj razini u Gospićko-senjskoj biskupiji imamo ove tiskane medije: *Glasnik* (službeni list, izlazi 4 puta godišnje); *Osvit* (glasilo mladeži – povremeno). Na dekanatskim i župskim razinama: *Mostovi* u Slunju (godišnjak); *Vrilo* (godišnjak župa Otočkog dekanata), *ZOV* u Ogulinu (3 put godišnje); *Svjetionik* u Senju (povremeno); *Glas župljana Lešća i Trošmarije* (povremeno); *Navještenje* u Gospiću (mjesečnik), *Kolišće* u Zagorju (godišnjak); *Obraćenje* u Generalskom Stolu (mjesečnik); *Hrvatska vjernost* – glasilo Crkve hrvatskih mučenika na Udbini (povremeno); Vojna kapelanija: *Vjernost* (povremeno). Tjedne radijske emisije prenose se na lokalnim postajama župa: Gospić, Otočac, Senj, Ogulin i Slunj (Gospićko-senjska biskupija, 2006., 169). Djelatnici kršćanskih medija izabrali su poslanje širenja i promicanja istine te su se svojom zauzetošću obvezni brinuti za kršćansko oblikovanje ljudskoga društva (IM 17). Prisutnost Crkve u sredstvima društvene komunikacije važan je vidik inkulturacije evanđelja, što ga zahtijeva nova evangelizacija (Ivan Pavao II., 2001.). Evangelizacijom se Crkva gradi i oblikuje kao zajednica vjere (CF 33). Kršćansko oblikovanje javnog mnijenja u društvu kakvo je Lika, s više vjera, svjetonazora, nacija i kultura, s povijesnim hipotekama, mora dati doprinos općem javnom mnijenju na tom području na crti bratskog zajedništva. Kršćanski prilog mora polaziti od autentično kršćanskog mišljenja iznjegovanog unutar kršćanske zajednice u suživotu s Kristom Spasiteljem i bratom čovjekom (Šagi, 1995.).

Kršćanski humanizam. Crkva ne smije ravnodušno promatrati pasivnost i nezainteresiranost za društvo, jer one donose i određene posljedice. Te posljedice je potrebno upoznati, pronaći njihove uzroke i pravodobno djelovati polazeći od temelja društvenog nauka koji traži aktivne i zauzete vjernike. Biskup Bogović odredio je područja na kojima Crkva u Gospićko-senjskoj biskupiji treba djelovati: “Mnogo toga ovdje još nije uređeno i sređeno, tu je osiromašen i malobrojan narod, slabi gospodarstveni uvjeti, porušeni obiteljski i crkveni objekti, poremećeni odnosi između Srba (pravoslavaca) i Hrvata (katolika), nerazjašnjeno pitanje izbjeglih Hrvata iz Bosne.” (Bogović, 2000.b, 17).²⁴ Hrvatski biskupi su 2002. godine pozvali naš narod na promicanje svetosti, što znači zauzimanje za pomirbu, solidarnost i socijalnu pravdu (NSP 12). Jer čovjek je, kao osoba, istodobno jedinstvenost u sebi i otvorenost prema drugome.

Socijalizacija članova društva određuje se kao način na koji njegovi članovi uče ili shvaćaju modele društva, usvajaju ih i pretvaraju u pravila svojeg života (Rotter, 1999.). Pojam “vrednote” uključuje dobro i činjenje dobra, u osobnom i zajedničkom (društvenom) životu. Moralne vrednote su dobrota, savjest, krepost, ljubav; socijalne su brak, obitelj, domovina, pravda, mir; ekonomske su rad, tehnika. Navedene vrste vrednota obuhvaćaju praktički cjelokupan čovjekov život i djelovanje: kulturalno, političko, ekonomsko, socijalno, vjersko. Lika uz vlastite tradicionalne (Šunjić, 2003.), poprima nove vrednote, i nove vrijednosti, koje joj donosi sadašnji trenutak kojeg živimo, a koji, zbog svoje nestalnosti sa spektakularnim promjenama, može biti zavodljivo pogodan za manipuliranje ljudima, za njihovo pretvaranje u “robu” (Jelenić, 2002.). Zbog toga, biskup Bogović potiče vjernike svoje biskupije: “Ono je uvjerenje vrjednije koje u sebi uključuje spremnost da se živi u prilog svoje okoline, sredine u kojoj se živi i djeluje. Treba stvarati takva životna uvjerenja i iza njih stajati u zgodno i nezgodno vrijeme. Ustrajati. Ne mijenjati uvjerenja kao da su ona uvijek nešto privremeno. A najgore je kad se ona mijenjaju prema mjerilu: što je lakše i za ovaj čas udobnije. Kada se ipak pokaže nužna promjena uvjerenja, to treba biti prema mjerilu što je korisnije za opće dobro i za dobro moga bližnjega” (Bogović, 2006).

24 U vrijeme osnutka Gospićko-senjske biskupije na tom području bilo je 75.000 stanovnika sa 6000 doseljenika iz Bosne (Bogović, 2000.a).

Obitelj. Obitelj je najstarija i najbolja učiteljica koja uči kako biti i živjeti za druge. Gdje je obitelj u krizi, u krizi je i škola koja čovjeka osposobljava da živi i radi za druge. Danas se ta obiteljska škola bori s velikim teškoćama. Crkva joj može pomoći i tako da ističe vrednote za koje su svjedočili mučenici, čija je trajna poruka: biti do kraja za Boga i za bližnjega (Bogović, 2005). U društvu se slabo čuje glas koji bi branio vrednote obitelji i štiti je od utjecaja liberalnih stajališta (Šimunović, 1993.b) modernoga društva koje nije sklono tradicionalnoj obiteljskoj slici. Crkveno učiteljstvo ističe kako je obitelj "suvereno društvo" ako je riječ o zajednici osoba i zato temeljnoj ustanovi za život društva. Suvremena obitelj podvrgava se testiranju vjernosti temeljnim vrijednostima: izložena je sveukupnoj problematici rada i njegova vrednovanja, nezaposlenosti, manipuliranju sredstava javnog priopćavanja, odgovornosti za rađanje i odgoj, mukotrpnom traženju vlastitog identiteta u nastaloj situaciji (Jelenić, 1999.), a postoje i problemi u miješanim brakovima nakon Domovinskog rata na području Like. O obitelji biskup Bogović ističe: "Mogli bismo reći da postoje dvije glavne škole: obiteljska i ona izvan obitelji. Da je obiteljska škola važnija, vidi se i po tome što je stoljećima ona bila jedina. Otac je učio sina sve što treba znati za život, a majka kćer. Sin u biti i nije trebao znati nešto drugo od onoga što je znao otac. To vrijedi i za kćer u odnosu prema majci. Današnji papa posebno je istaknuo važnu ulogu djedova i baka u toj obiteljskoj školi. Ključni predmeti bili su: za sina kako naučiti biti otac, a za kćer kako naučiti biti majka. Rasti od toga da si potpuno potreban drugoga do toga da se potpuno predaješ drugome. Nigdje se to ne može bolje naučiti nego u obitelji. Tu se najbolje uči kako poučavati drugoga i kako primati pouku. U toj školi uči se odnos roditelja prema djeci, djece prema roditeljima, odnos starijega prema mlađemu, zdravoga prema bolesnome, jakoga prema slabome. I sve što omogućuje da se različitosti usklade u obiteljsku cjelinu. Ti "predmeti" su zacijelo važni za život, a neće se nigdje bolje naučiti nego u toj obiteljskoj školi. Zato je obitelj i dalje temeljna i nužna "školska ustanova", a druge mogu biti korisne, mogu se korisno nadograditi na ono što je u obitelji već učinjeno, ali ne mogu nadomjestiti, odnosno učiniti suvišnom tu obiteljsku školu." (Bogović, 2006) Ostaje otvoreno pitanje nije li vrijeme da u ovim promijenjenim okolnostima potražimo novo mjesto i ulogu obitelji u društvu te uložimo, i kao Crkva i kao društvena zajednica, određeni napor za isticanje njezina pravog značenja? Činjenica jest da tradicionalni tip obitelji sve više i sve brže nestaje. Javlja se

novi tip obitelji, čiji je profil obilježen “mješavinom svjetla i sjene.” (Šimunović, 2006., 171) U takvoj situaciji i na području Like bilo bi od presudne važnosti stručno osposobiti župne suradnike u obiteljskom pastoralu koji će djelovati, ne samo pri Biskupijskom karitasu, nego i u svim aktivnostima koje su vezane za obitelj, npr.: predbračni tečajevi, bračni vikendi, razni edukativni susret. Nezainteresiranost za obiteljsku politiku, neobaviještenost o promjenama u obiteljskom zakonu ili raspravama koje se vode o tome mogu ugroziti budućnost obitelji. Može se očekivati više nepotpunih obitelji, socijalno ugroženih, obitelji s devijantnim ponašanjima, alternativnih obiteljskih zajedništava i obitelji s različitim stupnjevima vjere odnosno crkvenosti (Baloban, 2000.). Zbog svega rečenoga bilo bi potrebno u obiteljski pastoral u Lici još više uključiti vjeroučitelje u školi i župne katehete. Obitelj je sve više izložena svojevrsnom kulturnom iskorjenjivanju (Šimunović, 2006.).

Solidarnost. “Iz odgoja naše mladeži nastoji se izbaciti svaki osjećaj solidarnosti” te se ističe priznavanje solidarnosti (žrtve za drugoga) kao imperativ koji valja ugraditi u obrazovni sustav (Bogović, 2008). Bogović je svjestan da su mnoge teškoće u njegovoj biskupiji povezane s tranzicijskim promjenama i procesima. O mnogim stvarima razmišljamo na stari način. Vidimo mnoge teškoće u demokratskom sazrijevanju hrvatskog društva. Teško se postiže istinski dijalog koji vidi i želi opće dobro kojim se pojedine skupine trebaju uzdignuti iznad sebičnih interesa, a vidjeti dobro naroda. Novi ekonomski sustav kojemu smo se otvorili, nakon povijesnih promjena u Srednjoj i Istočnoj Europi, donio je brzo i oštro raslojavanje u hrvatskom društvu. Ovome društvu potrebno je više solidarnosti i brige za siromašne i ugrožene (Prenda, 2007.). Nužno je zato misliti na podizanje crkvene razine, odnosno nužne teološko-pastoralne osposobljenosti i onih vjernika laika u Gospićko-senjskoj biskupiji koji bi unutar župnih zajednica mogli preuzeti neke služne ili barem u njima pomagati. (Šimunović, 2005.) U Gospićko-senjskoj biskupiji održavaju se razni duhovno-edukativni susreti i seminari, na kojima se nastoji odgojiti laike da imaju svijest o potrebi suradnje s župama. To su aktivni i praktični vjernici koji će biti svjesni svojega poziva i koji će činiti jezgru župne zajednice, te će svoje darove stavljati u službu drugima, bez proračunatosti, a to je odgoj za volontarijat (Džinić, 2007).

Promjena društvenog, gospodarskog i političkog sustava ostavlja trag također u poimanju rada i položaju radnika. Istina je da čovjek svoje gospodstvo nad materijal-

nim stvarima ostvaruje u radu, ali samo u međusobnoj solidarnosti (LE 14). U situaciji kada je stroj zamijenio čovjeka u proizvodnom procesu, javljaju se nezaposlenost i višak radne snage. To je neposredna posljedica nedostatka solidarnosti u društvu. Da je pitanje solidarnosti ključno za nezaposlenost uočili su i oni koji, analizirajući rezultate do sada provedenih mjera na raznim stranama s ciljem smanjenja nezaposlenosti, zaključuju kako su se gotovo svi pokušaji pokazali neuspješnima i kako je pred nama zadatak sveopće solidarne mobilizacije na rješavanju tog problema (Grbac, 2000.). Solidarnost je, tako, pretpostavka rješavanja nezaposlenosti. Ne radi se ovdje o lažnoj solidarnosti (Crnković-Pozaić, 2000.) kakva na trenutak može biti dominirajuća. Potrebna je prava, zauzeta i aktivna solidarnost koja uključuje promicanje prava i interesa radnika, te nastoji višku radne snage omogućiti prekvalifikaciju ili daljnje usavršavanje kako bi mogli pratiti dosege tehnike i znanosti ili pak biti u službi sveopćeg napretka društva. Ohrabrujuće djeluju glasovi o pothvatima raznih poduzetnika, povratnika rodom iz Like, Krbave i s Korduna, a pogotovo onih koji nisu iz tih krajeva a žele uložiti svoja sredstva i snage za njihov napredak (Šimunović, 2005.b). Potrebno je istaknuti kako solidarnost nije ponuđeni program određene institucije ili države, nego ona započinje u pojedincima koje povezuju želja za općim dobrom, kvalitetnijim suživotom na određenom prostoru i sigurnijom budućnosti (Baloban, 2004.b). Ključ je u aktivnosti, ključ nije u traženju povlastica, dobivanju statusa, jer time samo za sebe otimamo iz tuđega džepa (Crnković-Pozaić, 2000.).

Crkva u Lici ulaže u čovjeka

Crkva i svijet se prožimaju. Crkva i svijet međusobno se prožimaju. Crkva ne vodi tek dijalog sa svijetom, nego je spasodajna i kao kvasac (Mt 13,24) kao svjetlo svijeta (Mt 5,14), kao sjeme (Mt 13,24) prisutna je usred svijeta i društvenih (ne)prilika (Höffner, 2005.). Dužnost je Crkve poticati i podupirati procese koji će voditi prema društvu u kojemu će svi građani biti izjednačeni u osnovnim ljudskim pravima i dužnostima (NSP). Kršćanski socijalni nauk nije skup praktičnih smjernica za rješavanje socijalnoga pitanja, niti je zgodan zbor stanovitih, za kršćansku socijalnu izobrazbu iskoristivih spoznaja suvremene sociologije. Ona je sastavni dio kršćanskoga nauka o čovjeku (MM, 222). U velikim enciklikama: *Rerum novarum* (1891.), *Quadragesimo anno* (1931.), *Mater et Magistra* (1961.), *Pacem in terris* (1963.), *Populorum progre-*

ssio (1967.), *Laborem exercens* (1981.) i *Centesimus annus* (1991.) kao i pastoralnom konstitucijom Drugoga vaticanskoga sabora *Gaudium et spes*, *Kompendijem socijalnog nauka Crkve* te u naučavanju Benedikta XVI. Crkva naviješta i postiže svoj socijalni nauk. Socijalni angažman ili djelatna kršćanska ljubav obuhvaća širok izričaj kršćanske ljubavi prema bližnjemu: solidarnost, pomoć, pomaganje, odgoj, promicanje humanizma, volonterstvo, društveno i političko zauzimanje... Cjelovito promicanje čovjeka i preoblikovanje društva na bitan način pripadaju poslanju Crkve, koja je (sva) dijakonalna. Taj se zahtjev ne tiče samo crkvene dijakonalne uloge, nego i temeljnog zalaganja i konačnog cilja crkvenog djelovanja, tj. služenja Kraljevstvu, koje među svoje krajnje ciljeve uključuje cjelovito promicanje čovjeka i društva (Alberich, 2002.).

Crkva mora u današnjim uvjetima, polazeći od svojeg socijalnog nauka, postaviti temeljne ciljeve: beskompromisno stati na stranu čovjeka (RH). Gospićko-senjska biskupija ulaže u svoje ljude, pronalazi, između ostalog, sredstva za stipendiranje studenata, čije su obitelji slabijeg imovinskog stanja i s više djece (Šimunović, 2005.b). To se očituje i kroz razvijenu i plodnu djelatnost Biskupijskog karitasa i Obiteljskog centra. Crkva pri tome treba progovarati o raznim pitanjima kao što su: materijalna bijeda, duhovno siromaštvo, nezbrinuta starost, prava čovjeka. Potrebno je govoriti o problemu međunacionalnih sukoba, problemu jezika, o korumpiranosti u društvu, o čuvanju okoliša itd. U duhu socijalnog nauka Crkve, Caritas Gospićko-senjske biskupije djeluje na sljedećim područjima: podjela hrane, poljoprivreda, doniranje ustanovama, organiziranje sastanaka s voditeljima župnih karitasa i volonterima, zapošljavanje, djeca, studenti, dom za starije i nemoćne, donacije potrebitim obiteljima i pojedincima (Blažević, 2006.).

Bolno iskustvo agresije na samostalnost i opstojnost Hrvatske te proces demokratizacije, u duboko promijenjenoj situaciji kao posljedica sekularizacije, liberalizma i postmoderne, pozivi su i Crkvi da temeljitije razmisli o novim težištimu u svojem poslanju (Šimunović, 2005.b). Crkva u Lici može konkretno ostvariti socijalni pastoral na tri razine: socijalno pastoralno djelovanje raznih crkvenih tijela; socijalna pastoralna djelatnost kršćanskih udruga; socijalni pastoral na razini župnih zajednica, odgoj za socijalnu osjetljivost preko školskog vjeronauka²⁵ (Baloban, 2007.). Hrvatsko društvo od Crkve očekuje da bude svjetlo u odabiru

25 Školski udžbenici za osnovne i srednje škole iz školskog vjeronauka ne sadržavaju dostatno socijalnih tema niti dovoljno govore o socijalnom nauku Crkve.

pravednoga puta, da naviješta ljudima istinu i pravednost, pomažući i upozoravajući vlast na donošenje pravičnih zakona, da poziva sve građane i vlast na poštivanje života, obiteljskih vrijednosti, dostojanstva osobe. Crkva sve ljude u našoj domovini poziva na izgradnju demokratskog poretka u kojemu će zajedničko dobro biti iznad individualnoga, a opći interes iznad osobnog (Jelenić, 1999.).

Odgoj za političko djelovanje. Pasivnosti i nezainteresiranosti za društvo pridonosi i krivo poimanje politike koju se uglavnom prepušta volji i djelovanju onih na vlasti. Pritom se zaboravljaju širina toga pojma i protežnost na sve stanovnike određene države. Već pomisao na politiku ostavlja trag moći i sile za sobom, a zaboravlja se da politika u širem smislu podrazumijeva kulturu, određenu viziju čovjeka i svijeta (Grbac, 1999.) u kojoj udjel ne mogu i ne smiju imati samo pojedinci na vlasti. Poteškoća danas nastaje kada se društveno-politički poredak stavlja pred moralnu procjenu. Povijest uporabe riječi i pojma politike pokazuje određenu proturječnost pojmu moral (Zsifkovits, 1996.), a definicija morala kao čudoredne prakse u suprotnosti je gotovo najistaknutijoj definiciji politike kao borbe za ispravan poredak kojom upravljaju interesi, a vodi se sredstvima moći bez obzira na to što se podrazumijeva pod ispravnim poretkom (Zsifkovits, 1996., 19). Iz toga slijedi kako su pasivnost i nezainteresiranost za društvo posljedica polariziranog shvaćanja politike kojoj na suprotnoj strani stoje moralne vrednote i ideali²⁶: partikularni interesi protiv općeg dobra; moć i vlast kojima se protive sloboda, pravda, nenasilje, ljubav i mir; uspjeh nasuprot savjesti; neprijateljstvo nasuprot bratstvu; sumnjiv politički moral protiv moralnog idealizma; laž nasuprot istini; senzacionalizam u opreci s ozbiljnošću; odanost sistemu nasuprot vjernosti osobnosti; sklonost materijalnim dobrima suprotna je duhovnim vrednotama i realni život je nasuprot moralnom bitku. Teškoće za odnos morala i politike u hrvatskom društvu predstavlja i sve prisutnija globalizacija koja, kao pojava, donosi etičku i moralnu neosjetljivost i dostatnost tek nekih novostvorenih uniformiranih kodova (Hengsbach, 2000.). Što u takvom sustavu može reći Crkva i ima li mjesta za nju u govoru o politici (Kongregacija za nauk vjere, 2003.)? U hrvatskoj javnosti mogu se čuti dvije tvrdnje: Crkva se ne smije baviti politikom, jer je to zadaća političkih stranaka i drugih društvenih čimbenika, i Crkva se mora baviti politikom,

26 Ove suprotnosti morala i politike opširno su prikazane u djelu: Valentin Zsifkovits, *Politika bez morala?*, str. 22-118. Autor na kraju knjige donosi deset pravila za prevladavanje tih suprotnosti.

jer se u općem ozračju društvenog i političkog nepovjerenja upravo Crkvi kao moralnom autoritetu vjeruje (Grbac, 1999.).

Sadašnji svijet je određen politikom o kojoj ovise mir, red, pravda i opće dobro čovjeka, može li se onda Crkvi osporavati da se time bavi? To je jednostavno njezina dužnost, jer je biblijska poruka poziv na zauzimanje za cjelovit razvoj čovjeka (Šimunović, 2006.). Kršćanin je, kao član društva, dužan brinuti se za opće dobro, služiti zajednici u kojoj živi (Kongregacija za nauk vjere, 2003.). Nije, dakle, upitno što Crkva ima s politikom. Njezina zauzetost za čovjeka mora biti vidljiva i u političkoj kulturi. Istodobno, postojeću pasivnost i nezainteresiranost za društvo treba prihvatiti kao izazov s kojim je potrebno suočiti se na vrijeme i odlučno, odgajajući i vjernike i svećenike (Baloban, 2000.b) za socijalnu osjetljivost u duhu socijalnog nauka Crkve ne svodeći ga isključivo na karitas, nego i na veću društvenu zauzetost i vjerodostojnije kršćansko svjedočenje u politici. Odgoj za političko djelovanje (Hentig, 2007., 17) odgoj je za odgovornost, za sudjelovanje u stvaranju općeg dobra, solidarnost, život darivanja i pravde.²⁷ Tko pravo shvati biblijsku poruku i učenje Crkve, vidjet će da vjera zapravo obvezuje kršćanina na služenje društvu (Šimunović, 2006.). Istina je, međutim, da mi u Hrvatskoj trebamo ponizno priznati da smo na tom području zakazali, i to su zakazali svi odgovorni čimbenici: biskupi, odgojitelji i profesori (Baloban, 2000.a).

Kršćansko poslanje i djelatna ljubav. Teološka važnost socijalnoga nauka proizlazi iz pet promišljanja: čovjek je slika Božja (Hranić, 2003.); Krist je otkupio cijelog čovjeka; nakon pada u grijeh, u čovjeku je i dalje težnja za društvenim redom; ljudi se zbog društvenih uvjeta u kojima žive i u koje su od djetinjstva uronjeni, često odvrćaju od dobra i potiču na zlo; društveni nauk koji Katolička crkva zastupa, ne može se odvojiti od njezina nauka o ljudskom životu (MM, 222). Načela se nadahnjuju vrednotama. Temeljno načelo jest dostojanstvo ljudske osobe (Baloban, 1995.), uz koje stoje i druga, važnija načela socijalnog nauka: odnos osoba-društvo, ljudska prava, opće ili zajedničko dobro, načelo supsidijarnosti, načelo sudjelovanja te načelo preferencijalne opcije za siromašne (Šimunović, 2005.a). Uz ta temeljna načela, dokument Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju, ističe temeljne vrednote: istinu, slobodu, prava, solidarnost, mir i djelo-

27 U Hrvatskoj smo naslijedili "apolitičnost", jer za takav angažman, u komunističkom sustavu, jednostavno velika većina ljudi nije bila "podobna" (ŠIMUNOVIĆ, 1993.a).

tvornu ili kršćansku ljubav (Zbor za katolički odgoj, 1991.). U naučavanju Ivana Pavla II. postoje tri poglavita kruga čovjekovih prava: pravo na slobodu vjere i savjesti; pravo na život, pa stoga i na obitelj; prava radnika i zemljoradnika (Duda, 1999.). Crkva odlučno progovara i potiče katolike na dosljednost svojim ljudskim i vjerskim uvjerenjima i načelima, jer ispravno oblikovana kršćanska savjest nikome ne dopušta da svojim glasom podupire političke programe ili pojedini zakon koji proturječe temeljnim sadržajima vjere i morala (Kongregacija za nauk vjere, 2003.).

Crkvi, koja se počela "pribirati" i bolje organizirati na području Like postavio se izazovan, premda iznimno težak zadatak (Šimunović, 2005.b) odgoja kršćana za socijalni angažman. Kršćanin u dimenziji vjere treba tražiti izvor i specifičnost kršćanskog služenja. Naime, kršćanska ljubav je na prvome mjestu i nadalje zadaća svakog pojedinog vjernika (Benedikt XVI., 2006.).

Kompendij socijalnoga nauka Crkve naglašava usku vezu između kršćanskog poslanja i djelatne ljubavi prema bližnjemu i ističe da je socijalni pastoral izraz službe socijalne evangelizacije, usmjerene rasvjetljavanju, poticanju i pomaganju cjelovitoga promicanja čovjeka (Kompendij socijalnog nauka Crkve, 2005., 524). Kako u Kristu Bog ne otkupljuje samo pojedinu osobu, nego također društvene odnose među ljudima, Crkva, kao ona koja je preuzela zadaću njegova naviještanja, nužno mora voditi računa i o njegovoj društvenoj dimenziji (Kompendij socijalnog nauka Crkve, 2005., 49-52).

Činjenica da u politici ima i nemorala, poseban je izazov i poziv kršćanima da u nju uđu i unesu moral, pravdu, istinu i stručnost za potpuno oslobođenje čovjeka na humanim demokratskim načelima čovječnosti, poštenja i socijalne uravnoteženosti (Meštović, 1995.). Borba za pravdu i sudjelovanje u preobražaju svijeta potpuno nam se ukazuje kao dio propovijedanja evanđelja, tj. poslanja Crkve za otkup čovječanstva i njegovo oslobođenje od svake potlačenosti (Treća sinoda biskupa, 1991.).

Kako to radi Crkva u Italiji. U svojem je okružju Crkva, unatoč teškoćama prouzročenim nekim pojavama, uvijek bila vidljiva i važna zbilja. Dobar kršćanin istodobno je dobar građanin, i takva osoba izgrađuje kršćansko društvo na idealima mira i pravde, osiguranim moralom i vjerom (Vecchi, 1998.). Takav model odgoja i promicanja društvenog nauka Crkve prisutan je u Italiji²⁸ koja pastoral zajednice smješta u kontekst evangeli-

28 Upute za evangelizaciju društva, s posebnim naglaskom na važnost društvenog nauka Crkve u dokumentu Talijanske biskupske konferencije, *Evangelizzare il sociale*, od 22. studenog 1992. godine.

zacije društva i oblikuje ga u trolistu: rad, ekonomija i politika kao područja od posebne važnosti. U tom trolistu potrebno je istaknuti žarišna mjesta i teme kojima se treba baviti u pastoralu: istina o čovjeku, isticanje vrednota istine, pravednosti, solidarnosti i slobode, etika u radu i financijskom poslovanju, u politici i medijima, te prvenstvo opće nad partikularnim dobrom. Takav pastoral je progresivan, uzima u obzir iskustvo i svjedočanstvo vjere i u sudnosu je s različitim strukturama u društvu. Za njegovo ostvarenje potrebni su kvalitetni evangelizatori zajednice. To svakako nisu samo profesori ili svećenici. Evangelizacija i svjedočenje kršćanske zauzetosti počinje u obitelji, što dovoljno govori o iznimno važnoj ulozi roditelja (Renaud i Gagne, 2003.) kao svjedoka koji životom podučavaju svoju djecu. Nakon njih, kao evangelizatori zajednice ističu se katehete, svećenici, a potom i brojna udruženja kršćanskog usmjerenja, škole za formaciju u društvu i politici, sveučilišta i instituti te organizirani pastoralni tjedni, uz naglasak na trajnoj organizaciju strukturiranog pastoraala zajednice kroz župnu, biskupijsku i nacionalnu razinu. Konkretnost djelovanja Talijanske crkve daje joj istaknuto mjesto i ona je više vrednovana po tome kako djeluje na socijalnom području nego prema tome kako naviješta religioznu poruku (Baloban, 2000.a).

Dokument Talijanske biskupske konferencije (CEE) *Evangelizirati socijalno* donosi smjerove i upute za socijalni pastoral i rad te polazi od pretpostavke da je zadaća kateheze osvijetliti socijalnu dimenziju evanđelja. Socijalni nauk Crkve ne iscrpljuje se u katehezi, nego prema želji talijanskih biskupa treba postati dio redovitog pastoraala kršćanske zajednice. Biskupi se, nažalost, mnogo više osjećaju obvezanima da očuvaju i drže na okupu postojeće stanje, nego da potiču na pronalaženje novih mogućnosti i putova (Moingt, 1977.). Svaka partikularna Crkva trebala bi razraditi vlastite programe s obzirom na odnos socijalnog nauka Crkve i katehizacije (ODK). U aktualnom trenutku hrvatskog društva postoje teme koje imaju prioritet i koje bi trebale zauzeti više mjesta u školskom vjeronauku: solidarnost, zajedničko dobro, dostojanstvo ljudske osobe, socijalna pravednost, pojam autoriteta, odgoj za društvenost. Na specifičnom području Like te teme mogle bi naći mjesto i u župnoj katehezi, Načela socijalnog nauka valja primijeniti upravo na konkretne probleme. Ove teme, teološki i biblijski osmišljene, mogu biti prihvatljive i izazovne mladim ljudima (Grbac, 2006.). U Lici u župama postoje dvije vrste kateheze: temeljna, koja je usko vezana za sakramente kršćanske inicijacije, odnosno uvođenje u život i rad kršćanske zajednice, a zatim trajna ka-

teheza, koja je naročito usmjerena na mlade u školi (vidi prilog). U oba se oblika upleće karitativna dimenzija te kateheza postaje mjesto odgoja za djelotvornu ljubav (Zalar, 2007.).

Crkva u Lici je svjesna da njezina socijalna poruka mora biti vjerodostojna više djelatnim svjedočenjem nego svojom suvislošću i unutarnjom logikom, jer se susreće s mnogim oblicima siromaštva, ne samo ekonomskoga nego također kulturnog i religioznog (SR). Kršćanski humanizam ujedno je trajno uvjerenje koje se ostvaruje u svakodnevnoj čovjekovoj praksi, a kršćanin se solidarizira s čovjekom pokraj sebe, jer bez predrasuda, s poštovanjem i ljubavlju uzima čovjeka u njegovoj egzistencijskoj uvjetovanosti, ugroženosti i potrebitosti (Baloban, 1992.).

UMJESTO ZAKLJUČKA:

UPUTE BENEDIKTA XVI. PRIMJENJIVE SU I U LICIMA

Papa Benedikt XVI. u enciklici *Deus Caritas est* donosi nekoliko značajnih formulacija: Karitas – ljubav Crkve kao zajednice ljubavi; Karitativno djelovanje Crkve kao očitovanje trinitarne ljubavi; Ako vidiš ljubav na djelu, vidiš Trojstvo (sv. Augustin); Karitativni rad kao zadaća Crkve. U tim kratkim ali jezgrovitim i sadržajem prebogatim formulacijama sadržani su ključni termini za socijalni angažman i humanističko djelovanje u društvu (Benedikt XVI., 2006.). Otajstvo euharistije osposobljuje nas i tjera da se hrabro zauzmemo u strukturama ovoga svijeta kako bismo u njih unijeli novost odnosa, čiji je neiscrpan izvor u Božjem daru. Kršćanin laik, oblikovan u školi euharistije, na poseban je način pozvan izravno preuzeti vlastitu političku i društvenu odgovornost. Kako bi mogao primjereno ispunjavati svoje zadaće, potrebno ga je pripremiti pomoću konkretnog odgoja za ljubav i pravednost. Zbog toga je preporučila je Sinoda, potrebno da se u biskupijama i kršćanskim zajednicama upozna i promiče socijalni nauk Crkve (Benedikt XVI., 2007.).

Humanistička politika²⁹ (Supičić, 1999.) podrazumijeva život s narodom, oslušivanje i razumijevanje prilika u kojima se živi, dok njezine personalističke vlastitosti u najvišem stupnju poštuju čovjeka, sve njegove prirodne i plemenite težnje, prava i mogućnosti. Aktivna kršćanska zauzetost u hrvatskom društvu mora počivati na ideji “tra-

29 Humanizam koji je temelj ovoj politici je integralnog obilježja. To znači da se ne tiče samo pojedinca, jer humanizam nije individualizam. On se proteže na sve ljudske zajednice, a dva osnovna temelja su mu obitelj i narod. Oni su osnovica društva kao takvog.

gičnog optimizma” (Črpić, 2000., 177) koji podrazumijeva odgoj za odgovornost, odgovorno sudjelovanje i življenje u složenom društvu. Za Crkvu su to postojeći procesi globalizacije svijeta u gospodarskom smislu te individualizacija društvene zajednice što treba iskoristiti u prilog čovjeku, ne protiv njega. Prema formuli “tragičnog optimizma”, neke su pojave po sebi loše, ali to ne znači da se s time treba pomiriti, nego treba nešto učiniti, zauzeti se za dobro, kako bi nešto što jest takvo kakvo jest, bilo dobro ili još bolje. Put kršćana je danas složen, ali ipak moguć (Martini, 1999., 90).

Kršćanin se ne smije zatvoriti u svoj svijet i u svojoj privatnosti osmišljavati svoj život, nego ga treba ostvarivati u krilu Crkve, unutar zajednice vjernika. Život župe pastoralna teologija nastoji opisati kroz njezine tri temeljne funkcije: naviještanje, liturgiju i karitativno djelovanje (ili dijakoniju) (Zalar, 2006.). Zadatak je kršćana na područjima Gospičko-senjske biskupije da se udruže sa svim ljudima dobre volje i institucijama u nastojanju “podizanju morala”, duhovnoj i demografskoj obnovi, stvaranju uvjeta za normalniji život, kako onih koji su tu preživjeli, vratili se nakon zbjega, tako i vjernika iz Bosne koji su pobjegli pred progonima i nakon oslobođenja svih ovih područja došli i zaključili da bi tu mogli nastaviti živjeti (Šimunović, 2005.b). Zadaća Crkve i države, u ovakvim okolnostima, jest buditi nadu u budućnost, a to je moguće samo stvaranjem uvjeta u kojima će svi imati posao i mogućnost da ostvare temeljna ljudska prava i potrebe kao što su stan, obitelj, rađanje i odgajanje djece (NSP).

Poslanje je bitno obilježje svake vjerničke zajednice: to je njezina bitna uloga upravo zato što je posve jednako živjeti svoju vjeru i ispovijedati je, trajno se sam obraćati evanđelju i raditi na tome da se ono u svim svojim segmentima prenosi drugima. Među osnovne pastoralne opcije Crkve na području Like, Gacke, Krbave i Korduna, u promijenjenim prilikama spada: opcija Crkve za svijet. To je Crkva sva okrenuta služenju svima. To pretpostavlja posezanje za dokumentima Crkve o njezinu suvremenom viđenju čovjeka i društva, posebno o socijalnoj dimenziji i djelovanju iz vjere koje je usmjerena “prema van”, prema javnosti, odnosno prožimanju javnoga mnijenja evanđeoskim duhom. To je opcija za prijelaz od “pastorala očuvanja prema pastoralu poslanja”. Ovo upućuje na potrebu “dinamičkog pastorala” koji će nas uvoditi u kršćanstvo suodgovornosti (Šimunović³⁰, 2005.b, 255). Ovo je ujedno poseban izazov za socijalni angažman Crkve na području

30 Red. prof. dr. Milan Šimunović je rođeni Ličanin (Kompolje) i poznavatelj prilika i potreba na području Like.

Like, jer upravo loša gospodarska situacija ni u kojem slučaju ne znači razloge za defetizam i (ili) odsutnost morala (koja je izraženija u urbanim sredinama).

SKRAĆENICE

- AN** **Aetatis novae.** Pastoralna uputa Papinskog savjeta za sredstva društvenog priopćavanja (22. veljače 1992.), hrv. izd. "Nadolaskom novog doba", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1992.
- CA** **Centesimus annus.** Enciklika Ivana Pavla II., prigodom stote godišnjice "Rerum novarum" (1. svibnja 1991.), hrv. izd. "Stota godina", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1991.
- CF** **Christifideles laici.** Postsinodska apostolska pobudnica Ivana Pavla II., o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu (30. prosinca 1988.), hrv. izd. "Vjernici laici", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997.
- CP** **Communio et progressio.** Papinsko vijeće za sredstva društvenog priopćavanja, hrv. izd. "Naputak o sredstvima društvenog priopćavanja, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1971.
- GS** **Gaudium et spes.** Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. prosinca 1965.), hrv. izd. "Dokumenti Drugog vatikanskog koncila", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1970.
- IM** **Inter mirifica.** Dekret o sredstvima društvenog saobraćanja (4. prosinca 1963.), hrv. izd. "Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1970.
- LE** **Laborem exercens.** Enciklika Ivana Pavla II. o ljudskom radu (14. rujna 1981.), hrv. izd. "Radom čovjek", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1981.
- NSP** **Na svetost pozvani.** Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća. Dokument Hrvatske biskupske konferencije (15. kolovoza 2002.), Zagreb, Glas koncila, 2002.
- MM** **Mater et Magistra.** "Majka i učiteljica", Enciklika Ivana XXIII. (15. svibnja 1961.), hrv. izd. "Sto godina katoličkog socijalnog nauka", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1991.
- ODK** **Opći direktorij za katehezu.** Kongregacija za kler (15. kolovoza 1997.), hrv. izd. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2000.
- RH** **Redemptor hominis.** Enciklika Ivana Pavla II. (4. ožujka 1979.), hrv. izd. "Otkupitelj čovjeka", Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997.
- SR** **Sollicitudo rei socialis.** Enciklika Ivana Pavla II. o dvadesetoj obljetnici enciklike "Populorum progressio", (30. prosinca 1987.), hrv. izd. "Socijalna skrb, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1988.

- ALBERICH, E. (2002), *Kateheza danas*, Zagreb, Katehetski salezijanski centar.
- BALOBAN, J. (2007), "Afirmacija socijalnog pastorala u Hrvatsko", u: S. Baloban – G. Črpić (ur.), *Socijalni kompendij: Izazov i nadahnuće* (str. 65-83), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, J. (2000), "Brine li Crkva za suvremenu obitelj", u: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 135-160), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, J. (1995), *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, J. (1992), *Pastoralni izazovi Crkve u Hrvata*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, S. (1995), "Društveni nauk Crkve: model ili privid", u: S. Baloban (ur.) *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj* (str. 38-54), Zagreb, Glas Koncila.
- BALOBAN, S. (2004a), *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, S. (2000a), "Socijalna (ne)osjetljivost hrvatske Crkve", *Bogoslovska smotra* 70 (3-4): 678-693.
- BALOBAN, S. (2004b), "Solidarnost u svjetlu socijalnog nauka Crkve", u: S. Baloban – G. Črpić (ur.), *O solidarnosti i supsidijarnosti u Hrvatskoj* (str. 39-57), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BALOBAN, S. (2000b), "Svećenik i socijalno djelovanje Crkve prema crkvenom socijalnom nauku", *Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije*, 87 (2): 67-75.
- BENEDIKT XVI. (2006), *Deus caritas est*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BENEDIKT XVI. (2007), *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Biblija* (1996), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BIŽACA, N. (2008), *Ogledi iz teologije religija*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- BLAŽEVIĆ, L. (2006), "Caritas Gospičko-senjske biskupije", *Glasnik Gospičko-senjske biskupije* 7 (4): 152-153.
- BOGOVIĆ, M. (2000a), "Izvjeshće na svećeničkoj skupštini", *Glasnik Gospičko-senjske biskupije* 1 (1): 33-36.
- BOGOVIĆ, M. (2000b), "Propovijed na dan proslave uspostave Gospičko-senjske biskupije i ustoličenja prvog biskupa", *Glasnik Gospičko-senjske biskupije* 1 (1): 16-18.

- BOGOVIĆ, M. (2001), "Stipendisti Gospičko-senjske biskupije", *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 5 (2): 27-30.
- BOGOVIĆ, M. (2005), "Pastirska poslanica gospičko-senjskog biskupa u povodu izgradnje Crkve hrvatskih mučenika", Mučenici - graditelji zajedništva, <http://www.gospic.hbk>, 1. 3. 2009.
- BOGOVIĆ, M. (2006), "Roditeljskim vijećima u katoličkim školama", Krasno 14. X. 2006., <http://www.gospic.hbk>, 1. 9. 2008.
- BOGOVIĆ, M. (2007), "Susret Caritasovih volontera", <http://gospic.hbk.hr>, 1. 3. 2009.
- BOGOVIĆ, M. (2008), "Aktiv ravnatelja riječke regije u Otočcu", <http://gospic.hbk.hr>, 1. 3. 2008.
- BOZANIĆ, J. (2007), *S blaženim Alojzijem graditi evanđeosku kulturu*, Zagreb, Glas Koncila.
- CRNKOVIĆ-POZAIĆ, S. (2000), "Nezaposlenost u civilnom društvu". U: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 111-118), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.
- ČRPIĆ, G. (2000), "Socijalna osjetljivost mladih". U: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 161-180), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.
- Dizionario di pastorale della comunità Cristiana* (1980), Asisi, Citadella Ed.
- DUDA, B., (1999), "Čovjekova prava u naučavanju Ivana Pavla II." U: I. Koprek (ur.), *Ljudska prava-čovjekovo dostojanstvo* (str. 173-212), Zagreb, Filozofsko-teološki institut.
- Drugi vatikanski sabor (1986.), "Gaudium et spes - Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu". U: *Drugi vatikanski koncil: dokumenti* (str. 620-768), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Drugi vatikanski sabor, (1986), "Inter mirifica - Dekret o sredstvima društvenog saobraćanja". U: *Drugi vatikanski Koncil: dokumenti* (str. 73-90), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- DUSCHLBAUER, T. W. (2004), *Medium. Macht. Manipulation*, Wien, Ges.m.b.H.
- DŽINIĆ, I. (2007), "Suradnja župnika i karitativnih suradnika u župnoj zajednici", <http://gospic.hbk.hr>, 1. 3. 2009.
- GALLAGHER, M. P. (1999), *Fede e cultura*. Milano: San Paolo.
- Gospičko-senjska biskupija, (2006.), "Pregled događanja u 2006. godini – VIII. Mediji.", *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 7(4): 167-169.
- GRBAC, J. (2006), "Posebne teme socijalnog nauka Crkve i njihova važnost u školskom vjeronauku", *Riječki teološki časopis*, 13(25): 29-46.
- GRBAC, J. (2000), "Solidarnost u civilnom društvu". U: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 91-110), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.

- GRBAC, J. (1999), "Crkva i politika". U: S. Baloban (ur.), *Kršćanstvo, Crkva i politika* (str. 119-137), Zagreb, Glas Koncila.
- HENGSBACH, F. (2000), "Gospodarska etika u sjeni globalizacije". U: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 199-219), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- HENTIG, von H., (2007), *Kakav odgoj želimo?*, Zagreb, Educa.
- HÖFFNER, J. (2005), *Kršćanski socijalni nauk*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- HRANIĆ, Đ. (2003), "Teološko-kristološki pogled na dostojanstvo ljudske osobe". U: S. Baloban, G. Črpić (ur.), *O dostojanstvu čovjeka i općem dobru u Hrvatskoj* (str. 11-37), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Hrvatska biskupska konferencija (2006.), *Crkva i mediji*, Zagreb, Glas Koncila.
- Hrvatska biskupska konferencija (2002), *Na svetost pozvani*, Zagreb, Glas Koncila.
- IVAN XXIII. (1991), "Mater et Magistra – Majka i Učiteljica". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 106-162), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- IVAN PAVAO II. (1991), *Centesimus annus-Stota godina*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- IVAN PAVAO II. (1997), *Christifideles laici – Vjernici laici*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- IVAN PAVAO II. (1991), "Laborem exercens – Radom čovjek". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 467-527), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- IVAN PAVAO II. (1991), "Redemptor hominis - Otkupitelj čovjeka". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 435-451), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- IVAN PAVAO II. (2001), "Propovijedajte na krovovima: evanđelje u dobu globalne komunikacije". U: A. Šuljić (ur.), *Naviještati evanđelje u dobu globalizacije* (str. 5-7), Zagreb, Hrvatska biskupska konferencija.
- IVAN PAVAO II. (1991), "Sollicitudo rei socialis – Socijalna skrb". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 573-624), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- JELENIĆ, J. (1999), *Društvo i Crkva*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut.
- JELENIĆ, J. (2002), "Naraštaji u procesu socijalizacije". U: J. Jelenić (ur.), *Mladi u postmodernoj* (str. 73-97), Zagreb, Filozofsko-teološki institut.
- Katekizam Katoličke Crkve (1994.), "Upotreba sredstava društvenog priopćavanja". U: *Katekizam Katoličke crkve* (str. 607-608), Zagreb, Hrvatska biskupska konferencija.

- KATUNAR, A. (1995) "Centralizam i regionalizam: supsidijarnost i zajedničko dobro". U: S. Baloban (ur.), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj* (str. 138-146), Zagreb, Glas Koncila.
- Kongregacija za kler (2000), *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Kongregacija za nauk vjere (2003.), *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, Zagreb, Izvještajna katolička agencija.
- KOPREK, I. (1997), *Zlo vrijeme za dobro*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut.
- KORAČEVIĆ, K. (2000), "Situacija braka i obitelji u suvremenom društvu". U: S. Baloban (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj* (str. 119-133), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Kršćanska sadašnjost.
- KUŠAR, S. (1999), "Protiv defetizma i kritizerstva u hrvatskom društvu". Teološki pogled. U: S. Baloban (ur.), *Kršćanin u javnom životu* (str. 83-95), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Glas Koncila.
- LEHMANN, K. (1998), "Vjera kao privatni čin i javna stvarnost". U: Ančić, N. A. i Bižaca, N. (ur.), *Crkva u svijetu modernoga pluralizma*. Split: Crkva u svijetu, str. 7 – 22.
- MACARIO, L. – BUONVICINO, A. – DEFENDI-ROCCHI, M. (1994), *Studiare con piacere*, Roma, Las.
- MALOVIĆ, S. (1999), "Etičnost u novinarskoj profesiji". U: S. Baloban (ur.), *Kršćanin u javnom životu* (str. 35-46), Zagreb, Glas Koncila.
- MARTINI, C. M. (1999), "Kršćani i politika". U: S. Baloban (ur.), *Kršćanstvo, Crkva i politika* (str. 89-90), Zagreb, Glas Koncila.
- MATAUŠIĆ, M. J. (1999), "Etika novinarstva". U: S. Baloban (ur.), *Kršćanin u javnom životu* (str. 47-64), Zagreb, Glas Koncila.
- MEŠTROVIĆ, S. (1995), "Vjernik laik kao aktivni član političke zajednice". U: S. Baloban (ur.), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj* (str. 127-137), Zagreb, Glas Koncila.
- MILIŠA, Z. (2006), *Manipuliranje potrebama mladih*, Zagreb, MarkoM usluge d.o.o.
- MILIŠA, Z. (2005), *Raskrižja struke i politike*, Zadar, Gradska knjižnica Zadar.
- MOINGT, J. (1977), "Prenošenje vjere", *Svesci* (30): 2-16.
- MORIN, E. (2002), *Odgoy za budućnost. Sedam temeljnih spoznaja u odgoju za budućnost*. Zagreb: Educa.
- NEMET, L. (1999), "Civilizacija ljubavi". U: A. Mišić (ur.), *Crkva i Zdravo društvo* (str. 125-140), Zagreb, Filozofsko-teološki institut.

- NIMAC, Š. (2003), *Evangelizacija kulture*, Lepuri, Ravnokotarski cvit.
- Papinski savjet za sredstva javnog priopćavanja, (1992.), *Aetatis novae – Nadolaskom novog doba*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Papinsko vijeće za sredstva društvenog priopćavanja (1971.), *Communio et progressio - Naputak o sredstvima društvenog priopćavanja*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Papinsko vijeće za društvena obavijesna sredstva (2002.), *Etika u obavijesnim sredstvima*, Zagreb, Informativna katolička agencija.
- Papinsko vijeće “Iustitia et pax” (2005.), *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- PAVLOVIĆ, A. (2001), *Religiozni odgoj u sustavu javnih škola*. Kateheza, 23 (4), 339 – 353.
- PEROTTI, A. (1995), *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- PIRŠL, E. (2007), “Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije”. U: Previšić, V., Šoljan, N. N., Hrvatić, N., (ur.), *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo, str. 275 – 291.
- PRENDA, I., (2007), *Propovijed u katedrali sv. Stošije u Zadru na Uskrs*, neobjavljeno.
- PREVIŠIĆ, V. (1994), “Multi- i interkulturalizam kao odgojni pluralizam”. U: M. Matijević, M. Pranjic, V. Previšić (ur.), *Pluralizam u odgoju i školstvu* (str. 19-22). Zagreb, Katehetski salezijanski centar.
- PREVIŠIĆ, V. (2004), *Interkulturalni stavovi hrvatskih srednjoškolaca – uz temu broja*. Pedagogijska istraživanja, 1 (1), 23 – 24.
- RENAUD, H. – GAGNE, J. P. (2003), *Essere genitore*, Milano, San Paolo.
- RIMIĆ, R. (2001), “Globalizacija – mediji – Crkva”. U: A. Šuljić (ur.), *Naviještati evanđelje u dobu globalizacije* (str. 8-9), Zagreb, Hrvatska biskupska konferencija.
- ROTTER, H. (1999), “Misli katoličke moralne teologije o zdravom društvu”. U: A. Mišić (ur.), *Crkva i zdravo društvo* (str. 141-146), Zagreb, Filozofsko-teološki institut.
- ROSANNA, E. (2000), *Koliko i kakve religije treba multikulturalno društvo?* Kateheza, 22 (2), 112 – 124.
- SUPIČIĆ, I. (1999), “Humanizam i politika”. U: S. Baloban (ur.), *Kršćanstvo, Crkva i politika* (str. 17-38), Zagreb, Glas Koncila.
- ŠAGI-BUNIĆ, T. (1969), *Ali drugog puta nema*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- ŠAGI, B. Z. (1995), *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- ŠIMUNOVIĆ, M., (1993a), “Glavna evangelizacijska težišta u poratnoj obnovi”, *Riječki teološki časopis* 1 (1): 101-113.

- ŠIMUNOVIĆ, M. (2005a), "Opcija crkve za siromašne. Teološko-pastoralni naglasci i pomaci", *Riječki teološki časopis*, 13 (2): 365-388.
- ŠIMUNOVIĆ, M., (2006), *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- ŠIMUNOVIĆ, M. (2005b), "U procjepu između baštine i budućnosti. Neki naglasci nove evangelizacije na prostorima Gospićko-senjske biskupije", *Riječki teološki časopis*, 13(25): 245-270.
- ŠIMUNOVIĆ, M., (1993b), *Vjernik laik u službi čovjeka i društva*. U: S. Baloban (ur.), *Zbor hrvatskih vjernika laika* (str. 86-95), Zagreb, Glas Koncila i Kršćanska sadašnjost.
- ŠUNJIĆ, M. (2003), "Sačuvati hrvatski nacionalni identitet". U: S. Baloban (ur.), *Hrvatski identitet u europskoj uniji* (str. 99-115), Zagreb, Glas Koncila.
- Talijanska biskupska konferencija, (1993.), "Evangelizzare il sociale. Orientamenti e direttive per la pastorale sociale e del lavoro", *La Società* 3(1): 121-176.
- Treća sinoda biskupa, (1991.), "Pravda u svijetu". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 391-411), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- VALKOVIĆ, J. (2007), "Socijalni pastoral – živi i konkretni izraz Crkve", *Zvona* 45 (5): 12.
- VECCHI, J. E. (1998), *Pastoral mladih*, Zagreb, Katehetski salezijanski centar.
- ZALAR, Đ. (2006), *Caritas – put Crkve*, Zagreb, Glas Koncila.
- ZALAR, Đ. (2007), "Važnost karitativnog rada", *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 135(4): 309-312.
- Zbor za katolički odgoj, (1991), "Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju". U: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (str. 625-690), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- ZRINŠČAK, S. (1999), "Kriticizam i defetizam u hrvatskom društvu". U: S. Baloban (ur.), *Kršćanin u javnom životu*, (str. 65-82), Zagreb, Glas Koncila.
- ZSIFKOVITS, V. (1996), *Politika bez morala?*, Zagreb, Školska knjiga.

PRILOG

STATISTIČKI PODACI ZA OSNOVNE ŠKOLE 2006./2007.

Rb	Škola	učen.	vjerouč.	%
SLUNJSKI DEKANAT				
1	OŠ "Dr. F. Tuđman" – Korenica	198	171	86%
	OŠ "Dr. F. Tuđman" – Korenica	111	92	82%
	PŠ "Ličko Petrovo Selo"	1	1	100%
	PŠ Vaganac	9	9	100%
	ukupno:	<u>319</u>	<u>273</u>	<u>85%</u>
2	OŠ "Plitvička jezera"- Mukinje	79	79	100%
	OŠ "Plitvička jezera"- Mukinje	48	48	100%
	PŠ Smoljanac	18	18	100%
	ukupno:	<u>145</u>	<u>145</u>	<u>100%</u>
3	OŠ "Eugen Kvaternik" – Rakovica	203	201	99%
	OŠ "Eugen Kvaternik" – Rakovica	47	45	95%
	PŠ Drežnik Grad	6	6	100%
	ukupno:	<u>256</u>	<u>252</u>	<u>98%</u>
4	OŠ Slunj	134	130	97%
	OŠ Slunj	314	301	95%
	ukupno:	<u>448</u>	<u>431</u>	<u>96%</u>
5	OŠ Cetingrad	154	102	66%
	PŠ Maljevac	23	5	21%
	ukupno:	<u>177</u>	<u>107</u>	<u>60%</u>
	UKUPNO:	<u>1.345</u>	<u>1.208</u>	<u>89%</u>
OGULINSKI DEKANAT				
6	OŠ "Generalski Stol"- Gen. Stol	136	135	99%
	PŠ Mrežnički Brest	3	3	100%
	PŠ Lešće na Dobri	6	6	100%
	PŠ Grabrk	9	9	100%
	PŠ Lipa	5	5	100%
	ukupno:	159	<u>158</u>	<u>99%</u>
7	OŠ Plaški	150	128	85%
	PŠ Saborsko	23	23	100%
	ukupno:	<u>173</u>	<u>151</u>	<u>87%</u>
8	OŠ "Ivana Brlić-Mažuranić" Ogulin	230	219	95%
	OŠ "Ivana Brlić-Mažuranić" Ogulin	252	225	89%

**Mogućnost
odgoja za socijalni
angažman na području
Like prema socijalnom
nauku Crkve**

	ukupno:	<u>482</u>	<u>444</u>	<u>92%</u>
9	Prva osnovna škola "Ogulin"	262	226	86%
	Prva osnovna škola "Ogulin"	186	146	78%
	PŠ Kučinići	58	58	100%
	PŠ Desmerice	5	5	100%
	PŠ Zagorje	87	87	100%
	PŠ Ogulinski Hreljin	17	11	64%
	PŠ Turkovići	16	15	93%
	PŠ Otok Oštarski	4	4	100%
	ukupno:	<u>635</u>	<u>552</u>	<u>86%</u>
10	OŠ Josipdol	124	115	92%
	OŠ Josipdol	44	42	95%
	PŠ "Siniše i Z. Rendulića"	107	105	98%
	Oštarije			
	PŠ Modruš	5	5	100%
	PŠ Vojnovac	5	5	100%
	PŠ "Siniše i Z. Rendulića"	37	35	94%
	Oštarije			
	PŠ Skradnik	15	15	100%
	PŠ Tounj	94	93	98%
	ukupno:	<u>431</u>	<u>415</u>	<u>96%</u>
	UKUPNO:	<u>1.880</u>	<u>1.720</u>	<u>91%</u>
	GOSPIČKI DEKANAT			
11	OŠ "Jure Turić"-Gospić	269	264	98%
	OŠ "Jure Turić"-Gospić	249	249	100%
	OŠ "Jure Turić"-Gospić	320	318	99%
	PŠ Bilaj	15	15	100%
	PŠ Lički Novi	11	11	100%
	PŠ Brušane	8	8	100%
	PŠ Smiljan	11	11	100%
	ukupno:	<u>883</u>	<u>876</u>	<u>99%</u>
12	OŠ "Dr. Ante Starčević" - Klanac	14	14	100%
	PŠ Aleksinica	5	5	100%
	PŠ Kalinovača	3	3	100%
	PŠ Donje Pazarište	32	32	100%
	ukupno:	<u>54</u>	<u>54</u>	<u>100%</u>
13	OŠ "Anž Frankopan", Gornji Kosinj	17	11	64%
	PŠ Rudinka, D. Kosinj	12	12	100%
	PŠ Vukelić Selo, D. Kosinj	11	11	100%
	ukupno:	<u>40</u>	<u>34</u>	<u>85%</u>
14	OŠ "F. Tuđman", Lički Osik	198	196	%
	OŠ "F. Tuđman", Lički Osik	44	44	%
	OŠ "F. Tuđman", Lički Osik	24	24	100%

	PŠ Mušaluk	6	6	100%
	ukupno:	<u>272</u>	<u>270</u>	<u>99%</u>
15	OŠ Perušić	147	147	<u>100%</u>
16	OŠ "Mile Pavičić", Lovinac	31	31	<u>100%</u>
	OŠ "Mile Pavičić", Lovinac	15	15	<u>100%</u>
17	OŠ kralja Tomislava, Udbina	103	78	75%
	PŠ Podlapača	9	7	77%
	ukupno:	<u>305</u>	<u>278</u>	<u>91%</u>
18	OŠ Nikole Tesle, Gračac	85	80	94%
	OŠ Nikole Tesle, Gračac	288	265	92%
	OŠ Nikole Tesle, Gračac	39	35	89%
	PŠ Srb	17	14	82%
	ukupno:	<u>429</u>	<u>394</u>	<u>91%</u>
19	OŠ "Donji Lapac"	<u>111</u>	<u>37</u>	<u>33%</u>
	UKUPNO:	<u>2.094</u>	<u>1.943</u>	<u>92%</u>
	OTOČKI DEKANAT			
20	OŠ "Zrinskih i Frankopana", Otočac	286	283	98%
	OŠ "Zrinskih i Frankopana", Otočac	261	248	95%
	OŠ "Zrinskih i Frankopana", Otočac	69	68	98%
	PŠ Ličko Lešće	84	84	100%
	PŠ Ličko Lešće	10	10	100%
	PŠ Prozor	22	22	100%
	PŠ Čovići	18	18	100%
	PŠ Sinac	18	18	100%
	PŠ Švica	54	52	100%
	PŠ Hrvatsko polje	6	5	100%
	PŠ Kompolje	12	12	100%
	PŠ Lipovlje	7	7	100%
	PŠ Kuterevo	40	40	100%
	PŠ Kuterevo	29	29	100%
	PŠ Vrhovine	56	41	73%
	ukupno:	<u>972</u>	<u>937</u>	<u>96%</u>
21	OŠ "Luka Perković", Brinje	160	156	97%
	OŠ "Luka Perković", Brinje	33	31	93%
	PŠ Letinac	4	4	100%
	PŠ Križpolje	14	14	100%
	PŠ Križpolje-Kamenica	14	14	100%
	PŠ Jezerane	21	21	100%
	PŠ Lipice	1	1	100%
	PŠ Stajnica	2	2	100%
	ukupno:	<u>249</u>	<u>243</u>	<u>97%</u>

	UKUPNO:	1.221	1.180	<u>96%</u>
	SENJSKI DEKANAT			
22	OŠ "S.S. Kranjčević", Senj	225	218	96%
	OŠ "S.S. Kranjčević", Senj	209	207	99%
	PŠ Krivi Put	2	2	100%
	PŠ Vratnik	11	11	100%
	PŠ Milan Anić, Krasno	55	55	100%
	PŠ Sveti Juraj	61	61	100%
	ukupno:	<u>563</u>	<u>554</u>	<u>98%</u>
23	OŠ "Karlobag"	<u>47</u>	<u>46</u>	<u>100%</u>
	ukupno:	610	600	98%

U školskoj godini 2006./2007. u osnovnim školama na području Gospićko-senjske biskupije od ukupno 7.150 učenika, nastavu vjeronauka pohađa 6.651 učenik (93%). U odnosu na postotak prethodne školske godine (93%) nema povećanja ni smanjenja.

STATISTIČKI PODACI ZA SREDNJE ŠKOLE U ŠK. GOD. 2006./2007.

rb.	Škola	učenici	vjerouč.	%
	GOSPIĆKI DEKANAT			
1	Srednja škola "Gračac"	<u>83</u>	<u>72</u>	<u>86%</u>
	Srednja škola "Gračac"	<u>42</u>	<u>40</u>	^{95%}
	ukupno:	<u>125</u>	<u>112</u>	<u>89%</u>
2	Gimnazija "Gospić"	145	132	91%
	Gimnazija "Gospić"	53	45	84%
	ukupno:	<u>198</u>	<u>177</u>	<u>89%</u>
3	Strukovna škola "Gospić"	335	329	98%
	Strukovna škola "Gospić"	49	47	95%
	ukupno:	<u>384</u>	<u>376</u>	<u>97%</u>
	SENJSKI DEKANAT			
4	Srednja škola P. R. Vitezovića, Senj	231	228	98%
	SLUNJSKI DEKANAT			
5	Srednja škola "Slunj"	171	<u>157</u>	<u>91%</u>
	Srednja škola "Slunj"	135	<u>130</u>	<u>96%</u>
	ukupno:	<u>306</u>	<u>287</u>	<u>93%</u>
6	Srednja škola "Korenica"	<u>157</u>	<u>128</u>	<u>81%</u>
	ukupno:	<u>463</u>	<u>415</u>	<u>89%</u>
	OTOČKI DEKANAT			
7	Srednja škola "Otočac"	431	384	89%
	Srednja škola "Otočac"	46	29	63%

	Srednja škola "Otočac"	51	43	84%
	ukupno:	528	456	86%
	OGULINSKI DEKANAT			
8	Obrtnička i tehnička škola "Ogulin"	<u>469</u>	<u>381</u>	<u>81%</u>
9	Gimnazija B. Frankopana Ogulin	<u>488</u>	<u>372</u>	<u>76%</u>
	ukupno:	957	753	78%
	UKUPNO	2.886	2.517	%

Marjan NINČEVIĆ
**Mogućnost
odgoja za socijalni
angažman na području
Like prema socijalnom
nauku Crkve**

U školskoj godini 2006./2007. u srednjim školama na području Gospićko-senjske biskupije od ukupno 2.886 učenika, nastavu vjeronauka pohađa 2.517 učenika (87%) u 126 razreda i toliko tjedno sati. U odnosu na prethodnu školsku godinu, to je smanjenje za 61 učenika, odnosno za 50 vjeroučenika.

MOGUĆNOST ODGOJA ZA SOCIJALNI ANGAŽMAN NA PODRUČJU LIKE PREMA SOCIJALNOM NAUKU CRKVE

Ključne riječi: socijalni nauk Crkve, socijalni angažman, mogućnost odgoja, Lika.

Zemlje u tranziciji, poput Hrvatske, od promjene društveno-političkog poretka kojim je demokracija zamijenila dotadašnji komunistički sustav, susreću se s novim pojavama i mogućnostima društvenog djelovanja i zauzetosti svojih državljana. I dok se očekuje njihovo sudjelovanje u izborima, glas u javnosti i medijima na jednoj strani, na drugoj strani smo svjedoci određenog nesnalaženja, nereagiranja pravodobno ili pak negativističkog pristupa svemu novom i tek stvorenom. U takvom ozračju govoriti o socijalnoj zauzetosti kršćana u društvu i Crkvi moguće je samo ako se u obzir uzme novonastalo stanje u konkretnoj zajednici, regiji, narodu na određenom prostoru. Naime, u suprotnom bi se pod socijalnom zauzetošću kršćana moglo podrazumijevati samo karitativno ili neko drugo unutarcrkveno djelovanje.

Potrebno je stoga suočiti se s pasivnošću i nezainteresiranošću za društvo na konkretnom prostoru, što je tema prvog dijela ovoga rada. Te su pojave posljedica, ne samo komunističkoga sustava, nego i određenog kašnjenja Crkve koja je dugo godina bila 'zatvorena u sakristiju' i nije spremno i odmah reagirala kada joj je pružena mogućnost za javno djelovanje. Za područje Like treba istaknuti da sve što je bilo "preko Vratnika", živjelo je u svojevrstnoj "crkvenoj" izolaciji. Lika nije mogla računati na neku veću pomoć od Uprave Biskupije koja se, ili zbog straha od događanja na novim prostorima ili zbog nesnalaženja, više držala priobalja (Šimunović, *Riječki teološki časopis*, 13(1): 1-308). Osnivanje nove biskupije, Gospićko senjske, na području Like znatno je promijenilo situaciju. Realno pristupiti postojećem stanju preduvjet je za traženje konkretnog rješenja i smjernica za budućnost. Kompendij socijalnog nauka Katoličke crkve donosi i ističe novi pojam kao smjernicu za pastoralnom djelovanju i zauzimanju: socijalni pastoral.

Drugi dio bavi se posljedicama pasivnosti i nezainteresiranosti za društvo – gorućim pitanjima i izazovima - vidljivima na različitim područjima: u ekonomiji, radu i položaju radnika do ugroženosti obitelji i čovjeka. Nedostatak etike u politici i društvu dodatan je razlog za povećanje napetosti u javnosti. U stvaranju javnog mišljenja određenu ulogu, ponekad i negativnu, imaju i sredstva društvene komunikacije. Crkva na te posljedice treba gledati kao na hitan zadatak, izazov pred kojim se nikako ne smije povući, nego treba reagirati pravodobno i učinkovito odgajajući za odgovornost i zauzetost, za socijalnu osjetljivost i dijalog u društvenom pluralizmu. Socijalni je pastoral stoga, izraz službe socijalne evangelizacije, usmjerene rasvjetljavanju, poticanju i pomaganju cjelovitoga promicanja čovjeka preko prakse kršćanskoga oslobođenja u njegovoj zemaljskoj i transcendentnoj perspektivi. Crkva živi i djeluje u povijesti, međusobno djelujući s društvom i kulturom svojega vremena (Kompendij socijalnog nauka Crkve, 373-384).

Model aktivne kršćanske zauzetosti ponuđen je u trećem dijelu. Takav model ostvaren je, primjerice, u Talijanskoj crkvi, koja je po svojem socijalnom angažmanu danas posebno vrednovana. U evangelizaciji društva od presudne je važnosti društveni nauk Crkve, koji je mnogo više od karitativnog djelovanja. Dokument Kongregacije za kršćanski odgoj o ulozi društvenog nauka Crkve u svećeničkoj formaciji kao četiri ključna načela koja nose cijeli sustav tog nauka navodi: ljudsku osobu, zajedničko dobro, solidarnost i participaciju (sudjelovanje) (br. 30). Društveni nauk Crkve uključuje, dakle, i evangelizatore i evangelizirane, a temelji se na evanđeoskoj poruci i integralnom kršćanskom humanizmu s ciljem izgradnje zajednice s vlastitostima čovjeka. Takva će zajednica imati političku kulturu koja podrazumijeva brigu za čovjeka, a čovjek je “prvi i osnovni put Crkve, put što ga je sam Krist zacrtao (*Redemptor hominis, 14*)”. Na toj su crti i pothvati Gospićko-senjske biskupije kojima “ulaže u ljude”. A odgojiti čovjeka za društvenost znači jednostavno učiniti ga moralno odgovornim u vlastitom djelovanju.

POSSIBILITIES OF THE EDUCATION FOR SOCIAL ENGAGEMENT IN ACCORDANCE WITH THE SO- CIAL TEACHINGS OF THE CATHOLIC CHURCH

Keywords: Social teachings of the Catholic Church, social engagement, the possibility of education, Lika.

Transition countries, like Croatia, have been facing the new phenomena and possibilities for their citizens to be socially engaged ever since the communist system was replaced by the democratic social and political system. Even though the citizens are expected to vote and voice their opinions in public and media, we are nevertheless witnessing certain confusion, belated reactions and negative approach to everything new and recent. In such a climate, it is possible to speak about social engagement of Christians in society and in the Church only by considering the newly created conditions in a concrete community, region and nation in a specific territory, since in the contrary only charity or some other internal Church work could be understood by the expression social engagement of Christians.

The subject of the first part of this paper is the necessity to face the passivity and the lack of interest for the society living in a specific territory. They result not only from the former communist system but from a somewhat late reaction of the Church that was 'shut up in the sacristy' for a long time and did not react immediately and readily when given the opportunity to act publicly. Concerning the Lika area, it should be mentioned that everyone that lived 'across Vratnik' lived in some kind of 'pastoral' isolation. Lika could not count on some significant help from the Diocese management that, either out of fear of the developments in the new territories or not coping with them stuck to its coastal part (Šimunović, *Rijeka theological magazine*, 13(1): 1-308). The establishment of a new Diocese, the Gospić-Senj Diocese in the Lika territory considerably contributed to changing the situation. A precondition for the search for a concrete solution and guidelines for the future is a realistic approach to the cur-

rent condition. The Compendium of the Social Doctrine of the Church has created and emphasised a new term as guidance for the pastoral work and engagement: the social pastoral activity.

The other part of the paper deals with consequences of passivity and lack of interest for the society – the burning questions and the challenges – visible in different fields: economy, work and workers position and the threat to the family and the man as such. The lack of ethics in politics and society is an additional cause of the increasing tension in society. The means of mass communication play a certain, sometimes negative, role in creating public opinion. The Church has to see these consequences as its immediate task, a challenge before which it should not back up, but react efficiently and at the right time by educating people to be responsible, engaged, socially sensible and to respect social pluralism. The social pastoral activity is, therefore, the expression of social evangelisation, directed towards shedding light on the integral promotion of a human being, its encouragement and the help to it, achieved through practicing the Earth and transcendental Christian liberation. The Church lives and acts in history, interacting with the society and culture of their time (The Compendium of the Social Doctrine of the Church, 373-384).

The third part offers a model of active Christian engagement. Such model has been accomplished, for instance, in the Italian church, the social work of which is today especially respected. The Church's social teachings that go beyond just charity work are of fundamental importance for the society evangelisation. A document of the Congregation for the Catholic Education concerning the formation of candidates for the priesthood enumerates four basic principles of the system of the Church's social teachings: human person, common good, solidarity and participation (No 30). Church's social teachings of course include the ones who spread the faith as well as the ones who receive it, and it is based on the evangelical message and integral Christian humanism aimed at constructing community with fundamental human characteristics. Such a community will have a political culture that implies care for human beings, human being representing the 'first and basic path of the Church, laid by Christ himself (*Redemptor hominis*, 14)'. The activities of the Gospić-Senj Diocese, that 'invests in people', have been along those lines. To socially educate human beings means simply making them morally responsible for their actions.